

Opinnäytetyö (AMK)

Hoitotyön koulutusohjelma

Terveydenhoitotyö

2016

Laura Oikarinen ja Jenna Sirviö

ALAKOULUIKÄISTEN KOULUTAPATURMAT JA NIIDEN ENNALTA EHKÄISY

– terveydenedistämisen toimintamalli
kouluterveydenhoitajan käyttöön

TURKU AMK
TURKU UNIVERSITY OF
APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Hoitotyön koulutusohjelma | Terveydenhoitaja

2016 | 47 +17

Ohjaaja: Kristiina Viljanen

Laura Oikarinen ja Jenna Sirviö

ALAKOULUIKÄISTEN KOULUTAPATURMAT JA NIIDEN ENNALTA EHKÄISY - TERVEYDENEDISTÄMISEN TOIMINTAMALLI KOULUTERVEYDENHOITAJAN KÄYTTÖÖN

Opinnäytetyön tavoitteena on alakouluikäisten lasten koulutapaturmien ennalta ehkäisy ja tarkoituksena oli luoda tapaturmien ehkäisyn toimintamalli kouluterveydenhoitajan käyttöön. Työ on toteutettu toiminnallisena opinnäytetyönä yhteistyössä Turun Hyvinvointitoimialan terveyden edistämisen yhdyshenkilön Lisa Salosen kanssa.

Opinnäytetyön teoreettinen osuus käsittelee lasten yleisimpiä tapaturmia, koulutapaturmia ja niiden ennalta ehkäisyn keinoja. Tapaturmat ovat edelleen lasten yleisin kuolinsyy siitäkin huolimatta, että kuolemaan johtavien tapaturmien määrä on vähentynyt. Tapaturmista johtuvat sairaalahoitajaksot ovat kuitenkin vastaavasti lisääntyneet. Tapaturmien tarkkaa määrää on vaikea arvioida, sillä tilastointi on sitä tarkempaa, mitä vakavammasta tapaturmasta on kyse. Lievemmat ja itsehoidettavat tapaturmat jäävät näiden tilastojen ulkopuolelle, joka vaikeuttaa arviota. Koulutapaturmat ovat useimmiten lieviä tapaturmia, joiden ennalta ehkäisy olisi hoidettavissa pienillä toimenpiteillä koulu yhteistyössä.

Teoreettiseen osuuteen pohjautuen on luotu kouluterveydenhoitajan käyttöön toimintamalli. Toimintamallin tarkoituksena on toimia työvälineenä, jonka avulla terveydenhoitaja voi käsitellä yleisimpiä tapaturmia ja niiden ennalta ehkäisyä alakouluikäisten turvallisuuskasvatuksessa. Toimintamallin tarkoituksena on myös oppilaan osallistaminen innovatiivisempaan turvallisuuskasvatukseen, jossa hän saa luentomaisen opetuksen sijaan itse pohtia asiaa ja tuoda omia näkemyksiään esiin. Toimintamallin perustaksi on luotu piirroskuvat, joiden avulla oppilaille esitetään yleisimpiä tapaturmia ja niihin johtavia tilanteita sekä herätellään keskustelua ja pohdintaa ryhmässä. Kuvia on luotu kymmenen kappaletta ja niiden yhteyteen on liitetty ohjaavia kysymyksiä terveydenhoitajan tueksi keskustelun ohjaamiseen.

Toimintamallia pilotoitiin syksyllä 2015 Paattisten koululla järjestetyssä turvallisuuskasvatuspäivässä. Pilotoinnista kerättiin palaute, jonka pohjalta toimintamalliin luotiin kehittämis ehdotuksia.

ASIASANAT:

Tapaturma, koulutapaturma, ennalta ehkäisy, turvallisuus, kouluturvallisuus, turvallisuuskasvatus, toimintamalli, alakoulu

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Nursing degree programme | Public health nurse

2016 | 47 + 17

Instructor: Kristiina Viljanen

Laura Oikarinen & Jenna Sirviö

THE PREVENTION OF SCHOOL ACCIDENTS AND INJURIES IN ELEMENTARY PUPILS – HEALTH PROMOTIVE OPERATING MODEL FOR A SCHOOL NURSE

The aim of this thesis is to prevent children's school accidents and to create an operating model for school health care. The work was carried out as a functional thesis and put on practice in collaboration with Turku welfare services.

The theoretical part of this thesis focuses on the most common accidents amongst children, accidents in schools and their preventive methods. Accidents and injuries are still the most common reason for children's deaths even though the amount of mortal injuries has decreased. The number of injuries needing hospital care is increasing. It is difficult to evaluate the exact number of accidents and injuries because of the lack in data. The more serious the accidents get, the more reliable are the statistics. Injuries with smaller consequences are often left outside these statistics, which makes it hard to evaluate the real numbers. School accidents are usually small and easily treatable injuries that would be easy to prevent with small actions in the school society.

The operating model was created on the base of the theoretical part of the thesis. The purpose was to create a tool, which would help elementary school nurses to go through the most common injuries, accidents and the prevention in safety education. The operating model was created to make safety education concerning injuries more innovative - the students can make and share their own observations instead of classical lecturing. Ten pictures were created for the base of the operating model. Pictures represent the most common injuries among children and situations leading to those accidents. A few guiding questions were added next to every picture to help the user of the operating model to guide the conversation towards the goal.

Operating model was piloted at Paattinen School in autumn 2015 as a part of Safety education - day. Feedback was collected afterwards and some improvement suggestions were made based on the feedback

KEYWORDS:

Accident, school accident, prevention, safety, school safety, safety education, operating model, elementary school

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TARKOITUS	8
3 ALAKOULUIKÄISTEN TAPATURMAT	9
3.1 Tapaturmien tilastointi ja kustannukset	10
3.2 Esiintyminen ja kuolleisuus	12
3.3 Koulutapaturmat	13
4 ALAKOULUIKÄISTEN TAPATURMIEN ENNALTAEHKÄISY	19
4.1 Turvallisuus	20
4.1.1 Turvallisuus- ja terveystieteiden kasvatus alakoulussa	20
4.1.2 Kouluturvallisuus	22
4.2 Lapsen kasvun ja kehityksen vaiheet tapaturmien ehkäisyssä	24
4.3 Koulutapaturmien ennaltaehkäisy	25
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	28
5.1 Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden suunnittelu	29
5.2 Toimintamallin käyttäminen	30
5.3 Toimintamallin pilotointi	31
5.4 Palaute toimintamallin pilotoinnista	33
6 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	35
6.1 Työn eettisyys	35
6.2 Työn luotettavuus	36
7 POHDINTA	38
LÄHTEET	41

LIITTEET

Liite 1. Tiedonhakupolku

Liite 2. Alakouluikäisten koulutapaturmien ennalta ehkäisyn toimintamalli – Käsikirja toimintamallin käyttäjälle

Liite 3. Palautelomake

KUVIOT

Kuvio 1. Tapaturmatyyppien osuudet (%) alle kouluikäisillä ja kouluikäisillä 95 % luottamusvälillä. (Markkula & Råback 2010, 114.)	15
Kuvio 2. Vakavimmasta tapaturmasta seuranneiden vammojen osuudet (%) ikäryhmittäin. (Markkula & Råback 2010, 115.)	16

1 JOHDANTO

Lapsuus on tapaturma-altista aikaa. Viimeisten vuosikymmenten aikana tapaturmien luonne on muuttunut. Lievemmat tapaturmat ovat lisääntyneet, kun taas vakavat ja kuolemaan johtavat ovat vähentyneet. Sukupuolellakin on todettu olevan merkitystä tapaturma-alttiudelle; Pojilla tapaturmia esiintyy huomattavasti yleisemmin kuin tytöillä. Iän myötä sukupuolten välinen ero kasvaa niin, että 15 vuoden iässä pojille tapahtuu tapaturmia jo kaksi kertaa enemmän kuin tytöille. (Peltonen 2010, 613.) Syy kuolemaan johtaneiden tapaturmien vähenemiseen on kehittyneessä turvallisuuden edistämässä. Liikenne- ja tuoteturvallisuus on kehittynyt, tietoisuus riskeistä sekä tapaturmien ehkäisystä on lisääntynyt. Lisäksi lainsäädäntöä on muutettu vastaamaan nykyisiä tarpeita. (THL 2015b.)

Tapaturmien tilastointi on puutteellista, sillä niiden rekisteröintiä ei ole laeilla tai asetuksilla säädetty (Parkkari & Kannus 2010, 18). Tietoa koulutapaturmien määrästä ja vakavuudesta on melko vähän, sillä niitä on seurattu suunnitelmallisesti Suomessa vain harvoilla alueilla (Markkula ym. 2009, 120). Kansallisen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelman mukaan, Suomessa ei kerry valtakunnallisella tasolla tietoa kouluissa sattuvista tapaturmista tai väkivaltatilanteista (THL 2009, 83). Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2014 laatimassa koti- ja vapaaajan tapaturmien ehkäisyn tavoiteohjelmassa on keskeisiksi tavoitteiksi asetettu muun muassa seuraavat toimenpiteet; vakinaistetaan ja kehitetään tapaturmista aiheutuvien kustannusten seuranta, määritetään kansallisen tason seurantaindikaattorit, kehitetään tiedonkeruujärjestelmiä tuottamaan määrällisten tietojen lisäksi olosuhdetietoja sekä parannetaan paikallisen tason tapaturmaseuranta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 24).

Opinnäytetyön yhteistyötahona toimi Turun Hyvinvointitoimiala ja se toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä yhteistyössä terveyden edistämisen yhdyshenkilön Lisa Salosen kanssa. Opinnäytetyön tavoitteena oli edistää alakouluikäisten lasten terveyttä ja hyvinvointia, ehkäistä koulutapaturmia sekä lisätä tapaturmatietoutta. Opinnäytetyö keskittyi koulualueella tapahtuviin tapaturmiin, jonka vuoksi työstä on rajattu pois liikenne- ja koulumatkatapaturmat. Opinnäytetyö on

tuotettu kouluterveydenhoitajalle ja sen vuoksi keskittyy terveydenhoitajan keskeiseen osaamiseen tapaturmien hoitoon ja ennaltaehkäisyyn liittyen.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TARKOITUS

Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä lasten tapaturmatietoutta ja kehittää heidän toimintatapojaan erilaisissa tapaturmatilanteissa. Opinnäytetyö perustuu kirjallisuuskatsaukseen alakouluikäisten lasten koulutapaturmista ja niiden ennaltaehkäisystä. Kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on todentaa, mistä näkökulmista ja miten aihetta on aiemmin tutkittu ja kuinka se tukee tekeillä olevan opinnäytetyön aihetta (Hirsjärvi ym. 2009, 121). Kirjallisuuskatsausta ohjasivat muun muassa seuraavat kysymykset: Mitä ovat alakouluikäisten yleisimmät tapaturmat? Kuinka paljon koulutapaturmia esiintyy? Miten kouluissa käsitellään tapaturmia? Kuinka paljon koulutapaturmia on tutkittu ja mitä tutkimuksissa on saatu selville?

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa kirjallisuuskatsauksen avulla yleisimpiä koulutapaturmia sekä niiden ehkäisykeinoja ja tuottaa kouluterveydenhoitajan käyttöön toimintamalli, jota on helppo hyödyntää alakoululaisten tapaturmiin liittyvässä turvallisuuskasvatuksessa. Toimintamallin tavoitteena on antaa kouluterveydenhoitajalle monikäyttöinen tapaturmia käsittelevä työväline, jota voi soveltaa käyttötarkoituksen mukaan suurempiin turvallisuuskasvatuskokonaisuuksiin, pienryhmäopetukseen sekä oppilaan yksilöohjaukseen.

3 ALAKOULUIKÄISTEN TAPATURMAT

Tapaturmalla tarkoitetaan äkillistä ja tahatonta tapahtumaa, joka johtaa henkilövahinkoon. Henkilövahinko voi olla lievä vamma, vakava loukkaantuminen tai menehtyminen. Tapaturmien taustalla on useiden tekijöiden muodostama vaaratilanne, usein ulkoinen energia tai voima, joka johtaa onnettomuuteen ja sitä myötä kehon vammaan. Ulkoinen energia tarkoittaa sähkö-, liike-, lämpö-, kemiallisen, tai säteilyenergian hallitsematonta purkausta, joka ylittää kohteen sietorajan tai normaalin reagoititavan. (Parkkari & Kannus 2010, 17.)

Tapaturmat voidaan luokitella tapahtumispaikan mukaan liikenne-, työ-, liikunta- ja kotitapaturmiin sekä muihin vapaa-ajan tapaturmiin (THL 2014b). Niitä voidaan jaotella myös vammaperusteisesti, eli syntyneen vaurion ja kudosvamman mukaisesti. Hukkumiset, kaatumiset, tukehtumiset, palovammat sekä paleltumat on hyvä pitää omina tapaturmaryhminään. (Parkkari & Kannus 2010, 17.)

Tapaturmat ovat yhä lasten yleisin kuolinsyy jokaisessa EU:n jäsenmaassa (Sethi ym. 2012; MacKay & Vincenten 2014). Alle 15-vuotiaiden tilastoissa putoaminen on suurin syy tapaturmakuolleisuuteen sekä vakaviin pään vammoihin (Sethi ym. 2008, 14). Euroopassa putoaminen on lasten sekä nuorten osalta kolmanneksi yleisin kuolinsyy. Niissä EU-maissa, joissa sairaalahoidon ja päivystyksen tilastot ovat käytettävissä, putoaminen on yleisin syy myös lasten ja nuorten hoidontarpeeseen. (MacKay & Vincenten 2012, 28.) Lapset putoavat useita kertoja elämänsä aikana, haavoja ja mustelmia lukuun ottamatta kuitenkin yleensä ilman vakavia seurauksia (Ameratunga ym. 2008, 101). Todennäköisimmin putoaminen tapahtuu leikkikenttien välineiltä sekä korkeista paikoista, kuten palotikkailta, katoilta sekä parvekkeilta. (MacKay & Vincenten 2012, 28.) Lapsen yleisin vamma on päänkolahdusvamma. Suurin osa päähän kohdistuneista vammoista on pieniä, mutta kuolemaan johtaneita tapaturmia katsottaessa pään vakavat vammat ovat merkittävä tekijä. Yleisimpiin tapaturmiin kuuluvat myös nirhaumat, pienet haavat, kolahdusvammat, aivotärähdys sekä käsivammat. Murtumat ovat myös melko tavallisia lapsilla ja nuorilla, ne kattavat noin 10-25% tämän

ikäisten tapaturmista. Tavallisimpia murtumia ovat kyynärvarren, käden, solisluun, nilkan ja säären murtumat. (Peltonen, J. 2010, 613-614.) Yleisimmät sairaalassa hoidettavat tapaturmat johtuvat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksen mukaan kaatumisista tai putoamisista (THL 2015b).

3.1 Tapaturmien tilastointi ja kustannukset

Suomessa on hieman alle miljoona 0-14 -vuotiasta lasta. Tapaturmat aiheuttavat heille vuosittain noin 100 000 lääkärikäyntiä ja 10 000 sairaalahoitojaksoa. Tapaturmien vuoksi hoitoon hakeutuvien määrä ei kuitenkaan ole laskenut. (Kröger ym. 2010, 21.) Sairaalan vuodeosastohoitoa vaativien tapaturmien yleisyys on suurimmillaan tytöillä 10-14 vuoden ja pojilla 15-19 vuoden iässä (THL 2015b).

Tapaturmien tilastointi on puutteellista, sillä niiden rekisteröintiä ei ole laeilla tai asetuksilla säädetty. Vakavien sekä kuolemaan johtavien tapaturmien rekisteröinti on kattavampaa sekä luotettavampaa, sillä se pohjautuu lakiin kuolemansyyn selvittämisestä (Laki kuolemansyyn selvittämisestä 1.6.1973/459). Tapaturmaiset kuolemat tulee kirjata valtakunnalliseen kuolinsyytilastoon. (Parkkari & Kannus 2010, 18.) Suurin osa lieviin seurauksiin ja vahinkoihin johtavista tapaturmista jää tilastojen ulkopuolelle ja niiden selvittäminen on muiden tutkimusten varassa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 36).

Tietoa koulutapaturmien määrästä ja vakavuudesta on melko vähän, sillä niitä on seurattu suunnitelmallisesti Suomessa vain harvoilla alueilla. Suuremmissa kouluissa tapaturmia kirjataan yleensä systemaattisemmin kuin pienissä. (Markkula ym. 2009, 120.) Kansallisen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelman mukaan, Suomessa ei kerry valtakunnallisella tasolla tietoa kouluissa sattuvista tapaturmista tai väkivaltatilanteista. Hoitoilmoitusrekisteristä saadaan tietoa vakavien tapaturmien yleisyydestä kouluissa ja lievemmistä tapaturmista tietoa saadaan selvityksin ja kyselyin. Tiedot koulutapaturmien yleisyydestä vaihtelevat, koska ongelmana on, että tehdyissä kyselyissä ja selvityksissä mittarit ovat erilaiset. (THL 2009, 83; THL 2015a.) Hoitoilmoitusrekisterin tilastot koulutapaturmista ovat vain suuntaa-antavia, koska sattumispaikan kirjaaminen ei ole riittävän

aktiivista ja siinä on suuriakin alueellisia eroja (THL 2015a). Kaatumis- ja puutoamistapaturmat ovat lasten ja nuorten osalta Suomessa vähän tutkittuja ja niihin yhteydessä olevat tekijät ovat heikosti tunnettuja (THL 2009, 40).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Opetushallituksen toimesta on seurattu vuodesta 2006 lähtien koulujen ja oppilaitosten terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä. Neljännen kerran valtakunnallinen kartoitus tehtiin syksyllä 2013, jolloin siihen osallistui 2022 peruskoulua. Kartoituksen tuloksissa selvisi, että koulutapaturmien systemaattista seuraamista ja kirjaamista toteutettiin 66 prosentilla kouluista. Koulutapaturmien vuosittainen lukumäärä oli tiedossa kuitenkin vain kolmasosalla vastanneista. Vastaavasti kolmannes (34%) kyselyyn vastanneista raportoi, ettei koulualueella tapahtuneita hoitoa vaativia tapaturmia seurata lainkaan tai vastaajat eivät tiedä seurataanko niitä. Vastaajista seitsemän prosenttia ilmoitti, ettei heillä ole tapaturmien seuraamiseen ja kirjaamiseen lainkaan yhteistä käytäntöä. Koulu- tai muulla siirtymämatkalla tapahtuneita terveydenhuollon ammattilaisen hoitoa vaativia tapaturmia ei seurattu lainkaan tai seurannasta ei ollut tietoa 45 prosentilla vastanneista. Hoitoa vaatineiden tapaturmien seuranta on peruskouluissa puutteellista. (Wiss ym. 2014.)

Suomessa kouluterveyskyselyllä kartoitetaan tietoa nuorten elinoloista, terveystottumuksista, terveydentilasta, opiskeluhuollosta sekä kouluoloista. Tapaturmat ovat osana kouluterveyskyselyä. Kouluterveyskyselyyn vastaavat peruskoulun 8. ja 9. luokkalaiset ja toisen asteen opiskelijat. Vastaavaa kyselyä ei vielä ole tehty alakoululaisille. Kouluterveyskyselyyn vuonna 2013 vastanneista peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaista, 24 prosentille pojista ja 23 prosentille tytöistä oli sattunut lukuvuoden aikana vähintään yksi koulutapaturma, joka oli vaatinut terveydenhoitajan tai terveydenhuollon vastaanotolla käyntiä. Tapaturmat olivat sattuneet koulussa tai koulumatkalla. Vuosina 2006 ja 2007 vastaavat luvut olivat pojilla 23 ja tytöillä 20 prosenttia. (THL 2015b.)

Vuonna 2011 perusterveydenhuollon kokonaiskustannuksista koti- ja vapaa-ajan tapaturmien kustannusarvio oli yhteensä 91-213 miljoonaa euroa. Avohoi-tokäyntien syistä vain pieni osa on kirjattu, jonka vuoksi kustannusten arviointi on erittäin

epäluotettavaa. Vuodeosastohoidon ja päiväkirurgian osalta vuonna 2011 hoide-
tut vammat ja myrkytykset maksoivat yhteensä 691 miljoonaa euroa, josta koti-
ja vapaa-ajan tapaturmien osuus oli 453-532 miljoonaa euroa. (Sosiaali- ja ter-
veysministeriö 2013, 55-56.) Kattavat tiedot tapaturmien aiheuttamista kustan-
nuksista puuttuvat (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 24.) siitäkin huolimatta,
että ne ovat kansantaloudellisesti mittavia (Tiirikainen & Nurmi-Lüthje 2009, 20).
Yleisyyden ja resurssien osalta tapaturmat ovat verrattavissa esimerkiksi sydän-
ja verisuonisairauksiin, tuki- ja liikuntaelinsairauksiin sekä syöpiin (Sosiaali- ja ter-
veysministeriö 2013, 35).

3.2 Esiintyminen ja kuolleisuus

Suomessa tapaturmat aiheuttavat neljänneksen kuolemista ikäryhmästä riippu-
matta. Muihin tautiryhmiin verrattuna tapaturmat aiheuttavat toiseksi eniten eri-
koissairaanhoidon hoitajaksoja. Yleisyys sekä niiden seurausten vaatimat resurs-
sit tekevät tapaturmista yhden suurimmista kansanterveysongelmistamme. (THL
2014a, 64.)

Tapaturmaisesti vuosittain kuoli 300 lasta 1970-luvun alkupuolella. Tämän jäl-
keen kuolemaan johtaneiden tapaturmien määrä on ollut laskussa. (Parkkari &
Kannus 2009; Parkkari & Kannus 2013.) Vuosina 2010-2012 koulu- ja opiske-
luikäisille (7-19-vuotiaat) sattui vuosittain keskimäärin 50 kuolemaan ja 9 100 sai-
raalan vuodeosastohoitoon johtanutta tapaturmaa. Peruskouluikäisten vuode-
osastohoitoon johtavista tapaturmista keskimäärin joka kymmenes on koulutapa-
turma. (THL 2015a.) Sairaalahoittoa vaativat tapaturmat eivät valitettavasti ole vä-
hentyneet. Sukupuolesta riippumatta yleisimpiä syitä sairaalahoittoon ovat haa-
vat, ruhjeet, nivelvammat, kallovammat ja murtumat. (Parkkari & Kannus 2009.)
Syy kuolemaan johtaneiden tapaturmien vähenemiseen on kehittyneessä turval-
lisuuden edistämisessä. Liikenne- ja tuoteturvallisuus on kehittynyt, tietoisuus ris-
keistä sekä tapaturmien ehkäisystä on lisääntynyt ja myrkytyksiä ehkäisevää
työtä on kehitetty muun muassa perustamalla Myrkytystietokeskus. Lisäksi lain-
säädäntöä on muutettu vastaamaan nykyisiä tarpeita. (THL 2015b.) Sen lisäksi,

että tapaturmat ovat lasten yleisin kuolinsyy, ne aiheuttavat myös kipua, kärsimystä sekä toimintakyvyttömyyttä. Tällä voi olla pitkälle ulottuvat seuraukset lapsen fyysisen, psykologisen ja sosiaalisen kehityksen kannalta. (Sethi ym. 2008, 1.)

3.3 Koulutapaturmat

Koulutapaturmat katsotaan kuuluvan vapaa-ajan tapaturmiin. Kouluikäisten yleisimmät tapaturmat sattuvat liikunnan ja urheilun sekä muun vapaa-ajan vietossa. Koulun liikunta- ja välitunneilla tapahtuu eniten tapaturmia. Aiemmissä selvityksissä on todettu alakoululaisten tapaturmien sattuvan useimmiten välitunneilla. Välituntien leikit ja pelit sekä oppilaiden väliset nahinat ovat usein syynä tapaturmiin. (Kotitapaturmien ehkäisyhanke.) Pojat ovat erityisesti riskialttiita loukkaantumiselle. Pojille loukkaantumisia sattuu useammin kuin tytöille ja poikien vammat ovat yleisesti ottaen vakavampia. (World Health Organization 2011.) Koulussa tapahtuvat tapaturmat ovat pääosin lieviä, kuten venähdyksiä, nyrjähdyksiä, ruhjeita, avohaavoja, kuhmuja sekä mustelmia. Koulutapaturmat saadaan niiden lievyyden vuoksi hoidettua useimmiten kouluterveydenhoitajan toimesta, harva tapaus johtaa sairaalahoitoon. (THL 2015a.)

Kouvolan Tapaturmien ja väkivallan ehkäisykeskuksessa kehitettiin **Tapaturmien seurantaohjelma TAPE**, jonka avulla seurattiin viiden lukukauden ajan vuosina 2008-2010 kouluissa tapahtuvia tapaturmia. Tutkimuksessa oli mukana 19 koulua. Tutkimuksessa selvitettiin internetlomakkeen avulla perinpohjaisesti tapaturmiin johtaneita syitä, tapaturmien laatua, hoitoa sekä jatkohoitoa. Seuranta-ajan sisällä tapaturmia raportoitiin 588, joista 55% tapahtui pojille. (Pauna ym. 2012.)

Kyseisen seurantaohjelman tuloksissa selvisi, että yleisin tapaturmatyyppi oli kaatuminen. Väli- ja liikuntatunneilla tapahtui 81 % tapaturmista ja sisätiloissa osuus oli 31 %, joista 18 % liittyi sisäliikuntavälineisiin. Koulutiloissa tapahtuneet tapaturmat liittyivät useimmiten koulun rakenteisiin sekä kalustoon, kuten oviin ja

pulpetteihin. Tämän huomattiin olevan tytöillä yleisempää, kun taas poikien tapaturmat liittyivät työvälineisiin ja liikuntatelineisiin. (Pauna ym. 2012.)

Ulkona tapahtui 69 % tapaturmista ja niistä viidennes oli yhteydessä lumeen ja jäähän. Ulkoliikuntavälineisiin liittyviä tapaturmia oli saman verran. Tapaturmista yli 5 % liittyi kiipeily- tai leikkitelineisiin, sama osuus liittyi puihin ja pensaisiin. Kolmasosa sisällä ja viidesosa ulkona sattuneista tapaturmista ei ollut yhteydessä ympäristötekijään tai välineeseen. (Pauna ym. 2012.)

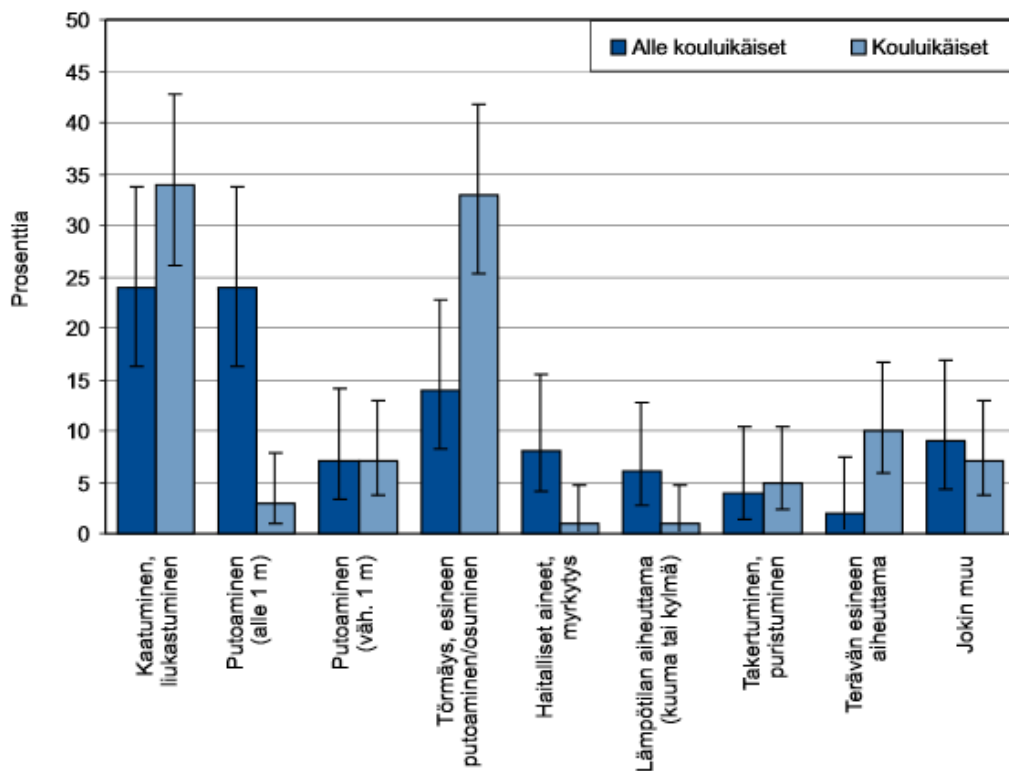
Sattuneista vammoista 72% prosenttia, eli suurin osa, oli pinnallisia. Päähän kohdistuneita vammoja raportoitiin enemmän pojilla, kun taas alaraajavammat olivat tytöillä yleisempiä. Hampaisiin kohdistuvia vammoja tapahtui pojille kaksi kertaa enemmän kuin tytöille. Murtumaepäilyjä kertyi seurannan aikana enemmän tytöille kuin pojille, kun taas raajojen lihasrevähdyksiä ja venähdyksiä raportoitiin sukupuolesta riippumatta saman verran. (Pauna ym. 2012.)

Vuosina 2007-2009 toteutettiin **Lasten ja nuorten terveysseurannan kehittäminen –hanke (LATE)**, jossa testattiin lastenneuvoloiden ja kouluterveydenhuollon valtakunnallista lasten terveysseurannan tiedonkeruuta. Tutkimusaineiston pilottitutkimukseen osallistui 10 terveyskeskusta eri puolilta Suomea ja lisäksi mukaan otettiin erillisotokset Kainuun maakunnasta ja Turusta. Tutkimustieto kerättiin lasten määräaikaistarkastusten yhteydessä suoritetuista terveystarkastuksista sekä huoltajille ja kahdeksaluokkalaisille osoitetuista kyselylomakkeista. (THL 2010.)

LATE -tutkimuksessa kerätyn aineiston mukaan ammattilaisen hoitoa tai konsultointia vaativat tapaturmat ovat yleisempiä kouluikäisillä kuin alle kouluikäisillä. Kouluikäisten tapaturmat sattuvat yleisimmin koulussa (39%) tai liikuntatilanteissa (24%), kun taas alle kouluikäisillä tapaturmia esiintyy enemmän kotona ja leikkiessä. Tutkimuksen mukaan koulutapaturmien osuus oli suurimmillaan viidesluokkalaisilla (48%). Ensimmäisen luokan oppilaiden tapaturmat sattuivat tavallisimmin leikkiutilanteissa, kun taas vanhemmilla oppilailla tapaturmat olivat

useimmin sidonnaisia liikuntatilanteisiin. Tapaturmia sattui kaikkina vuodenaikoina, mutta talvella tapaturmat olivat hieman tavallisempia. Tapaturmien riskit vaihtelevat vuodenaikojen mukaan.

Kouluikäisten yleisimmät tapaturmat olivat kaatumisia ja liukastumisia (34%), törmäyksiä ja esineeseen osumisia (33%) sekä putoamisia (10%). Terävien esineiden aiheuttamia tapaturmia oli saman verran kuin putoamisia. (Ks. Kuvio 1.) (Markkula & Råback 2010, 112)

Kuvio 1. Tapaturmatyyppien osuudet (%) alle kouluikäisillä ja kouluikäisillä 95 % luottamusvälillä. (Markkula & Råback 2010, 114.)

Tavallisimmin tapaturmasta aiheutui lapselle haava ja/tai mustelma. Sijoiltaanmenot sekä nyrjähdykset (24%) ja murtumat (19%) olivat myös tavallisia vammoja. (Ks. Kuvio 2.) (Markkula & Råback 2010.)

	Alle kouluikäiset	Kouluikäiset
Mustelma	38	33
Haava	29	28
Hammasvamma	10	6
Palovamma	7	2
Sijoiltaanmeno, nyrjähdys	6	24
Aivotärähdys	4	8
Murtuma	3	19
Myrkytys	2	0
Tukehtumisvaara	1	1
Silmävamma	1	3
Paleltuma	0	0
Syöpymävamma	0	0
Muu	16	13

Kuvio 2. Vakavimmasta tapaturmasta seuranneiden vammojen osuudet (%) ikäryhmittäin. (Markkula & Råback 2010, 115.)

Tapaturmista puhuttaessa tulee ottaa huomioon myös kiusaamiseen liittyvät vammat. Yksi koulukiusaamisen muodoista on fyysinen päälle käyminen, joka esiintyy hakkaamisena, lyömisenä, tönimisenä, potkimisena tai muuna vastaavana vahingoittavana toimintona. Fyysisen kiusaamisen seurauksena kehoon jää helposti näkyviä merkkejä, kuten ruhjeita, haavoja ja mustelmia. (Hamarus, P 2008, 53.) Toisen oppilaan tahallisesti aiheuttamia tapaturmia oli TAPE:n selvityksen mukaan joka kymmenes ja tahattomasti aiheuttamia joka neljäs raportoiduista tapaturmista. Pojilla tahallisesti aiheutetun tapaturman kohteeksi joutuminen oli huomattavasti tyttöjä yleisempää (14% vs. 5%). (Pauna ym. 2012.)

Vuosina 2002-2004 toteutetussa **Koulutapaturmien ehkäisy –hankkeessa** tutkittiin koulujen turvallisuutta ja sen edistämistä, koulutapaturmia sekä menetelmiä niiden vähentämiseksi. Hankkeeseen osallistui kymmenen koulua neljän kunnan alueella. Lisäksi yhteistyössä toimi eri tutkimus- ja kehittämislaitokset, kuntien koulu- ja terveystoimet, järjestöt sekä ammattikorkeakoulut. Hankkeen avulla halettiin kokeilla, kehittää ja arvioida työtapoja ja työmenetelmiä koulujen turvallisuuden edistämiseksi. Yksi hankkeen päätavoitteista oli selvittää, minkälainen seurantajärjestelmä on toimiva koulutapaturmia ajatellen. (Lounamaa ym. 2005, 7, 11.)

Hankkeen aikana kirjattiin yli 700 tapaturmaa ja keskimääräinen koulutapaturmien ilmaantuvuus lukuvuoden aikana oli 14 %. Seurantaan kirjatusta tapaturmista noin 3 % vaati vakavuutensa puolesta koulun ulkopuolella toteutettavaa hoitoa. Kyseisessä hankkeessa raportoitiin myös opettajan hoitamat tapaturmat, jotka useimmiten olivat hyvin lieviä. Seurannassa ilmeni, että tapaturmia sattuu kaikissa ikäryhmissä jonkin verran enemmän pojille. Poikien tapaturmat sattuvat yleisimmin välituntitilanteissa sekä toisen tahallisesti aiheuttamana, kun taas tyttöillä tapaturmat ovat yleisempiä koululiikunnassa. (Lounamaa ym. 2005, 50.)

Kuten edellisissä selvityksissä, myös tämän hankkeen raportista ilmeni, että koulutapaturmia sattuu eniten välituntien (46 %) ja liikuntatuntien (29 %) aikana. Välitunnilla tapahtuvat tapaturmat olivat pääosin liukastumisia ja kaatumisia sekä törmäämisiä, tönimisiä ja kamppaamisia. Välituntien tapaturmista noin viidennes tapahtui leikeissä ja peleissä. Liikuntatapaturmat olivat toiseksi yleisin tapaturmatyyppi ja kaikista raportoiduista tapaturmista niiden osuus oli 30 %. Lähes 2/3 sattui pallopeleissä, joista etusijalla olivat koripallo, jalkapallo ja sähly. (Lounamaa ym. 2005, 34, 52.)

Juokseminen on lapsien tavanomaista toimintaa välitunneilla, jonka vuoksi pihan tulisi olla siinä kunnossa, että se on turvallista. Ihmiset tekevät myös virheitä ja se tulee ottaa huomioon ympäristön suunnittelussa. Hankkeessa tuli ilmi, että noin kolmessasadassa tapauksessa ympäristöllä oli vaikutusta tapaturman sattumiseen, eli noin 40 prosenttia tapaturmista oli sellaisia, joissa ympäristönsuunnittelulla olisi voinut vähentää tapaturmariskiä. Ympäristöstä johtuvissa tapaturmissa oli yleensä kyse liukastumisesta tai kaatumisesta jäisellä pihalla. Myös välineiden tai rakenteiden kunnolla oli vaikutusta tapaturmien esiintymisessä. Ympäristön toissijaisesti aiheuttamiin tapaturmiin kuuluvat myös esimerkiksi lumika-soilla leikkiessä ja puissa kiipeillessä sattuvat tapaturmat. (Lounamaa ym. 2005, 32-34.) Myös lumipallojen heittäminen raportoitiin riskitekijäksi (Lounamaa ym. 2005, 41).

Sisätiloissa tapahtuvia tapaturmia raportoitiin vähemmän kuin pihatapaturmia. Esimerkkejä sisätilojen tapaturmista olivat naulakkoon törmäämiset ja tuolilla

keikkumiset, joita raportoitiin muutamia. Koulun liikuntasalissa sattuu eniten koulutapaturmia, toiseksi eniten niitä tapahtuu teknisen työn tunneilla sekä koulun käytävillä. Suurin osa kyseisistä tapaturmista on kuitenkin lieviä. Useimmiten tapaturmat aiheutuvat oppilaan toimiessa sääntöjen tai ohjeiden vastaisesti, jolloin esimerkiksi terävillä työkaluilla saadaan aikaiseksi vahinkoa. Koulun käytävillä ja portaissa tapaturmat aiheutuvat oppilaiden keskeisestä nahistelusta ja tönimisestä, kompastelemista sekä juoksemisesta. Käytävien kapeus aiheuttaa ruuhkatilanteita väli- ja ruokatunneilla, joka lisää tapaturmariskiä. (Lounamaa ym. 2005, 34, 40-41.)

4 ALAKOULUIKÄISTEN TAPATURMIEN ENNALTAEHKÄISY

Tapaturmien ehkäisyssä pyritään vaikuttamaan ihmisten asenteisiin ja käyttäytymiseen, muuttamaan ympäristöä vastaamaan turvallisuuskriteerejä sekä kehittämään välineiden ja tuotteiden turvallisuutta (Parkkari & Kannus 2010, 20). Ehkäisyn tulee pohjautua tieteelliselle tutkimustyölle, jolla selvitetään perusteellisesti ongelman laajuus, riskitekijät, syyt ja välittömät vammamekanismit. Tämän avulla löydetään ne tekijät, joihin voidaan suoraan vaikuttaa ja sen myötä ehkäistä tapaturmia. Ensisijaisesti tulee keskittyä sellaisten tapaturmien ehkäisyyn, jotka ovat yleisiä, vakavia ja joiden ehkäiseminen on kustannuksellisesti edullista. (Parkkari & Kannus 2009.) Tapaturmien ennalta ehkäisy on kehittynyt vaihtelevasti eri tapaturma-alojen välillä. Liikenne- ja työtapaturmien ehkäisy on ollut suunnitelmallista ja sitä tukemaan on luotu vahva lainsäädäntö, tutkimustoiminta sekä molemmilla on vakuutusjärjestelmään perustuva tilastointijärjestelmä. Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyyn ei toistaiseksi ole saatu samanlaista toteutusta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 12.)

Euroopan komission, sen jäsen maiden sekä EU:n instituutioiden tulee vaikuttaa lasten ja nuorten turvallisuuteen kehittämällä johtajuutta turvallisuuteen vaikuttavilla osa-alueilla. Tapaturmien ehkäisytyöhön tarvittavat sektorit on tuotava yhteen sekä määrittää jokaisen osallisen vastualueet, koordinoita toiminnot ja tarvittavat resurssit. (MacKay & Vincenten 2012, 54; Lounamaa & Lillsunde 2014, 132.)

Tapaturmien ehkäisytoimenpiteet ryhmitellään kolmeen eri vaiheeseen. Ensimmäisen ryhmän ehkäisytoimenpiteet ovat toimia, joilla pyritään ehkäisemään tapaturmatapahtuma, esimerkiksi torjumalla pihojen talviliukkautta. Toisen ryhmän ehkäisytoimenpiteillä suojataan henkilöä tapaturmatapahtuman aikana, esimerkiksi leikkikenttien iskua vaimentavilla turva-alustoilla. Kolmannen vaiheen toimenpiteillä pyritään minimoimaan tapaturman jälkeinen haitta, esimerkiksi antamalla ensiapua. (Lounamaa ym. 2005, 49-50.)

4.1 Turvallisuus

Turvallisuutta pidetään usein itsestään selvyytenä ja siihen kiinnitetään huomiota vasta, kun se on menetetty. Objektiiivisella turvallisuudella tarkoitetaan ulkoista, ympäristöön sekä yhteiskuntaan liittyvää turvallisuutta ja subjektiivinen turvallisuus tarkoittaa yksilön kokemaa turvallisuutta. Turvallisuudesta puhuttaessa tarkoitetaan joko objektiiivista tai subjektiivista osa-aluetta yksin sekä näiden kahden välistä suhdetta. (Waitinen, M. 2014, 5.) Yksilöturvallisuudesta puhuttaessa käytetään usein termiä perusturvallisuus. Sitä voidaan käsitellä tilana, jossa omaa fyysistä hyvinvointia uhkaavia tekijöitä ei ole. (Waitinen, M. 2014, 12.)

4.1.1 Turvallisuus- ja terveystkasvatus alakoulussa

Opetushallituksen mukaan peruskoulun opetussuunnitelma sisältää aihekokonaisuuksia, eli kasvatus- ja opetustyötä eheyttäviä teemoja. Niitä käsitellään eri oppiaineiden yhteydessä sekä muussa koulun toiminnassa kuten aamunavauksissa, juhlissa ja opintokäyntien sekä retkien ja kerhotoiminnan yhteydessä. Vuonna 2004 opetussuunnitelmaan sisältyi aihekokonaisuudet turvallisuus ja liikenne. (Opetushallitus 2015.)

Esimerkkinä turvallisuuskasvatuksen menetelmästä on vuosina 2007- 2009 toteutettu Lapsen turvaksi – hankkeen kehittämä Kuuden Koon Malli, jonka tarkoituksena on edistää tapaturmien ehkäisyä kouluissa, päiväkodeissa sekä kuntien ja järjestöjen lapsi- ja perhetoiminnassa. Siinä painotetaan lapsen osallisuutta tapaturmien ehkäisyssä. Kuudella koolla tarkoitetaan: Kartoita, Korjaa, Kirjaa, Kouluta, Kasvata ja Kannusta. Kyseinen malli on rakennettu hyväksi todettujen toimintatapojen, tutkimustiedon ja lainsäädännön perustalle. (MLL 2009.)

Alakoulussa turvallisuuskasvatus sisältyy ympäristöopin oppiaineeseen. Keskeistä tämän ikäisten lapsien opetuksessa on muun muassa oppia havainnoimaan omaa ympäristöä ja sen vaikutuksia terveyteen, havaitsemaan suojaavia tekijöitä sekä edistää turvallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä. Vuosikursseilla 1-2

perehdytään turvataitoihin leikkiin perustuvien tehtävien avulla ja harjoitellaan turvallista toimimista lähiympäristössä ja liikenteessä. Lisäksi opetukseen sisältyy kiusaamisen ehkäisy ja fyysisen koskemattomuuden kunnioitus sekä avunhakeminen ja itsehoitotaidot. (OPH 2015, 131.) Vuosikursseilla 3-6 turvallisuuskasvatus toteutetaan oppimistehtävien avulla, joissa käydään läpi turvataitoja ja turvallisuuden edistämistä. Turvataitojen käsiteltäviä osa-alueita ovat tapaturmat, palo-, sähkö-, ja liikenneturvallisuus, päihteet, myrkytykset, fyysinen ja henkinen koskemattomuus, kiusaamisen ehkäisy, ensiaputaidot sekä toiminta tapaturma- ja vaaratilanteissa. (OPH 2015, 241.) Peruskoulun oppimateriaaleissa tapaturmasiällöt ovat vaihtelevasti esillä riippuen kirjasarjasta ja oppiaineesta. Kyseisissä materiaaleissa tapaturmien ennaltaehkäisyä käsitellään puutteellisesti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 17.)

Terveyskasvatus on yksi keino terveyden edistämiseksi ja se on kasvatuksellista sekä käytännöllistä toimintaa. Sen avulla voidaan vaikuttaa tietojen ja taitojen sekä arvojen omaksumiseen, joilla on merkitystä terveyteen. Terveyskasvatuksella pyritään saada kasvatuksen kohteena oleva pohtimaan, oppimaan ja kehittämään itseään. (Ryynänen & Myllykangas 2000, 135-136.) Lounamaa ym. (2004) viittaavat Koulutapaturmien ehkäisy - hankkeessaan tekstiin turvallisuuskasvatuksesta, jossa Evinsalo (2004) toteaa, että oppimistilanteissa on osattava hyödyntää sellaista tietoa, kokemusta ja ymmärrystä, jonka lapsi on jo omaksunut. Olennaista on myös liittää opetettava asia lapsen kokemusmaailmaan opetusmenetelmien sekä sisältöjen avulla.

Myönteiset tunnekokemukset, oppimisen ilo, yhteistyö ja vuorovaikutus sekä uutta luova toiminta edistävät oppimista. Haasteena nähdään se, kuinka opetus saadaan järjestettyä siten, että oppilaiden aktiiviselle roolille on tilaa ja aikaa. Yhdessä oppiminen edistää oppilaiden luovan ja kriittisen ajattelun ja ongelmanratkaisun taitoja sekä auttaa heitä ymmärtämään erilaisia näkökulmia. (Halinen & Jääskeläinen 2015, 23.) Mielekkäässä ja tasokkaassa oppimisessä hyödynnetään ihmisen kykyä ihmetellä, tutkia ja ylittää oman tietonsa sekä osaamisensa rajoja ryhmässä. Tällainen oppimisprosessi ei ole suoraviivainen, vaan usein

luova ajattelu syntyy erilaisten harhapolkujen kautta. Uuden tiedon ja ymmärryksen mieleen palauttaminen ja aktivoiminen on helpompaa, kun se rakentuu myös toiminnan ja aistien varaan pelkän luetun muistitiedon sijasta. (Lonka ym. 2015, 52-54.) Jokainen oppija oppii eri tyylillä. Lähtökohtaisesti oppimistyyliä voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Visuaaliset oppijat omaksuvat tietoa parhaiten näkemällä, kinestiset oppijat oppivat parhaiten, kun heidät osallistetaan sekä aktivoidaan ja kuuntelevat oppilaat oppivat tehokkaimmin kuuloaistiensa avulla. (Kakkonen ym. 2014, 13.)

4.1.2 Kouluturvallisuus

Perusopetuslaki (628/1998, 29 §) määrää, että opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Terveysturvalaki (1326/2010) turvaa kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin edistämisen ja seurannan kolmen vuoden välein. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) tarkoituksena on muun muassa edistää oppilaitos yhteisön ja opiskelu ympäristön hyvinvointia, terveellisyyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä.

Koulu yhteisön turvallisuuden varmistaminen ja hyvinvoinnin edistäminen edellyttävät suunnittelua sekä säännöllistä harjoittelua. Turvallisuutta käsittelevien toimintamallien tulee olla kaikkien koulu yhteisössä työskentelevien sekä oppilaiden ja huoltajien tiedossa. (Sisäasiainministeriö 2012, 55.) Kouluissa aikuiset, eli opettajat ja koulun muu henkilökunta ovat vastuussa opiskelu ympäristön turvallisuudesta. Koulujen ja oppilaitosten johdon sekä henkilökunnan on suunniteltava ja organisoitava toimintansa niin, että jokaisen oppilaan perusoikeus turvalliseen fyysiseen työympäristöön, eli opiskelu ympäristöön täyttyy. (Opetushallitus 2015.) Fyysinen työympäristö käsittää koulun rakenteet ja niiden vaikutukset henkilöturvallisuuteen, poistumistiet, kalustuksen, tilojen sijoittelun sekä pihasuunnittelun (Kyllönen & Rickman 2011, 19). Oppilaiden keskinäinen nahistelu ja riskinotto vähenevät, kun heille tarjotaan riittävästi virikkeitä. Tämän myötä fyysisen ympä-

ristön turvallisuus lisääntyy. Kun pelisäännöistä on yhteisesti sovittu ja ympäristön turvallisuus taattu, ei oppilaiden tarvitse rajoittaa liikkumistaan mahdollisen tapaturmavaaran vuoksi. (THL 2009, 94.)

Lapsille ja nuorille suunnattujen leikki- ja liikuntavälineiden tuoteturvallisuuteen tulee kiinnittää huomiota (THL 2009, 42). Leikkikenttävälineiden turvallisuusvaatimuksia ohjaavat eurooppalaiset standardit ja välineiden on täytettävä turvallisuusstandardien SFS-EN 1176 ja SFS-EN 1177 vaatimukset. Esimerkkinä leikkikenttävälineiden vaatimuksista ovat asianmukaiset iskua vaimentavat alustat, jotka vähentävät putoamisesta aiheutuvia vammoja. Kriteerien mukaisia alustoja ovat esimerkiksi hiekka tai leikkikenttiä varten kehitetty turva-alusta. Leikkivälineiden rakenteiden tulee olla sellaisia, etteivät ne aiheuta lapsen kuristumisen tai kiinnijäämisen vaaraa. Turva-alustojen kuntoa täytyy ylläpitää, jotta niiden turvallisuutta edistävät ominaisuudet säilyvät. (MSB 2011; TUKES 2015.)

Kouluissa on oltava ensiapuvalmius tapaturmien varalle. Ensiapuvalmiudella tarkoitetaan, että kouluilla tulee olla onnettomuustilanteiden varalta toimintaohjeet, koulun henkilökunnassa tulee olla riittävästi ensiaputaitoisia henkilöitä sekä koululta tulee löytyä riittävä ensiapuvarustus. (Haarala ym. 2015, 295.) Ensiapuvalmiutta säätelee Työturvallisuuslaki (23.8.2002/738 46§).

Perusopetuslaki 628/1998 29 § (30.12.2013/1267) määrää, että ”opetuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Opetushallituksen tulee opetussuunnitelman perusteissa antaa määräykset suunnitelmien laatimisesta. Opetuksen järjestäjän tulee hyväksyä järjestyssäännöt tai antaa muut koulussa tai muussa opetuksen järjestämispaikassa sovellettavat järjestysmääräykset, joilla edistetään koulun sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä koulu yhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä.”

Kouluille ja kunnille on tehty suositusluonteiseksi johtamisvälineeksi laatukriteerit, joiden avulla pyritään ohjaamaan perusopetuksen järjestämiseen liittyviä päätök-

siä. Laatuksiteereiden avulla voidaan tuottaa paikallisen tason tietoa perusopetuksen toiminnallisesta sekä rakenteellisesta laadusta. (Sisäasiainministeriö 2012, 52.) Laatuksiteeristö perustuu arviointi- ja tutkimustietoon sekä voimassa oleviin säädöksiin (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 9).

4.2 Lapsen kasvun ja kehityksen vaiheet tapaturmien ehkäisyssä

Tapaturmia ehkäistäessä on huomioitava lapsen kasvun ja kehityksen vaiheet (THL 2014b). Eri tapaturmat ovat tyypillisiä eri ikävaiheissa ja jokainen ikävaihe vaatii omanlaisensa ehkäisystrategian (Markkula & Råback 2009, 166). Kouluikässä lapsen päivään kuuluu paljon juoksemista, hyppimistä, kiipeilyä sekä muuta motoriikkaa hiovaa toimintaa (Kurvinen ym. 2013, 144). Lapset ovat aikuisia alttiimpia tapaturmille, sillä heidän havainnointi- ja arviointikykynsä, kehon koordinaatio sekä motoriset taidot ovat kehittymättömämpiä eivätkä vastaa täysin ympäristön edellytyksiä (Parkkari & Kannus 2010, 21).

Lapsen itsenäisyys lisääntyy peruskouluikässä ja hän alkaa liikkua enemmän itseksensä kodin ulkopuolella muun muassa koulun sekä harrastusten parissa (Markkula & Råback 2009, 168). 7-9 vuoden iässä lapsi on liikunnallisesti aktiivinen ja taitava, usein myös huimapäinen ja uhkarohkea. Lapsi prosessoi mielessään erilaisia sääntöjä ja niiden merkityksiä sekä erottaa jo oikean ja väärän toisistaan. 9-12 -vuotias lähestyy murrosikää, jolloin esimurrosiän merkit voivat näkyä lapsessa muun muassa uhmakkuutena, kömpelyytenä sekä rauhattomuutena, esimerkiksi tuolilla keikkumisena. Lapsi kykenee ymmärtämään paremmin syysuhteita ja sitä myötä suunnittelemaan toimintaansa. Hänen on helpompi noudattaa sääntöjä, kun hän on itse ollut mukana suunnittelemassa niitä sekä miettimässä rikottujen sääntöjen seurauksia. (MLL 2015.)

Fyysiseen kasvuun vaikuttaa lapsen perintötekijät sekä elinympäristö. Ympäristön virikkeiden vähyys voi hidastaa kasvua. (Kurvinen ym. 2013, 134.) Lapsi liikkuu paljon ja harjoittelemalla eri liikuntalajeja hän oppii käyttämään kehoaan paremmin, jonka myötä liikesuoritusten tarkkuus paranee. Kouluikäisten motorisiin

taitoihin vaikuttaa tässä vaiheessa enemmän ikä, yksilön motivaatio ja harjaantuneisuus kuin sukupuoli. Tyttöjen ja poikien välillä ei ole huomattavia eroja kehon rakenteessa, koossa tai motorisissa valmiuksissa. (Storvik-Sydänmaa ym. 2012, 62.) Sosiaalisuuden piirteet ovat yhteydessä lapsen ja nuoren tapaturmalttiuteen. Kouluikäisen sosiaalisen kehityksen vaiheissa kaverit tulevat yhä tärkeämmiksi vanhempien rinnalle. Kaveriporukat muodostuvat leikkien ja pelien kautta ja ovat innovatiivisia. Näissä ryhmissä uskallus kasvaa ja arviointikyky vähenee. (Mattila, S. 2008.)

4.3 Koulutapaturmien ennaltaehkäisy

On todettu, että suurin osa lasten tapaturmista on ehkäistävissä. Terveystarkastusten yhteydessä selvitetään erilaisia tilanteita, joissa lapsi joutuu alttiiksi tapaturmille, niihin varautumista sekä huolenaiheita liittyen tapaturmiin. Tämän avulla voidaan antaa oikein kohdistettua terveysneuvontaa sekä lapselle itselleen, että hänen vanhemmillensa. Keskeinen osa tapaturmien ehkäisyä on tunnistaa lapsen vaaranpaikat ja ne tapaturmia aiheuttavat tekijät, kuten käyttäytyminen ja ympäristö, joihin tulee tehdä muutoksia. Kunkin lapsen yksilölliset riskit on huomioitava. (Mäki ym. 2011, 185-186.) Ennaltaehkäisyssä on tärkeää huomioida leikkialueiden turvallisuus, suojavälineiden käyttö urheiluharrastuksissa sekä liikenneturvan parantaminen (Peltonen 2010, 614).

Koulutapaturmien ehkäisyyn tulisi pureutua kokonaisvaltaisesti huomioiden itse tapaturman lisäksi siihen johtaneiden tapahtumien sarja sekä muut tapaturmaa ympäröivät tekijät. Ehkäisykeinojen tulisi olla osa koulu yhteisön arkea, sillä tapaturmat ovat oppilaiden, koulu ympäristön sekä yhteisön välisen vuorovaikutuksen tuote. (Markkula ym. 2009, 120.) Ryhmien koon kasvaminen tuottaa ongelmia tapaturmia ajatellen, sillä suuri ryhmä koko vaikeuttaa lasten valvomista ja aiheuttaa tilanpuutetta, jolloin tapaturmariski kasvaa. Lasten liikkumista, leikkimistä ja pelaamista ei pidä rajoittaa, vaan ympäristö, jossa lapsi toimii, on järjestettävä turvallisiksi. Lapset on hyvä ottaa mukaan turvallisuuden kehittämiseen kouluissa, sillä lapsille on tärkeää, että heitä kuullaan. Ympäristökävelyt ovat hyvä

tapa kartoittaa ympäristön vaaroja. Niiden avulla lapset itse havainnoivat vaaranpaikkoja ja tämä tapa auttaa myös aikuista näkemään ympäristön lapsen silmin. (Stakes 2005.)

Koulutapaturmien ehkäisy – hankkeessa (Lounamaa ym. 2005) pohdittiin sisätilojen turvallisuuden edistämistä. Päälimmäisinä ehdotuksina esiin nousivat muun muassa koulutilojen rakenteiden parantaminen, käytävien siisteydestä huolehtiminen ja lattiapintojen kuivana pitäminen. Raportissa ilmoitettiin myös lattiamateriaalien liukkauden sekä sisäjalkineiden puuttumisen olevan riskitekijöitä tapaturmille. (Lounamaa ym. 2005, 42, 55.)

Talviliukkauden torjunta tulisi ottaa huomioon jo koulupihoja suunnitellessa (Lounamaa ym. 2005, 52). Talven huomiointi piha-alueilla tulee varmistaa esimerkiksi auraamalla lumi, sijoittamalla lumikinokset oikein ja torjumalla pihan liukkautta. Huolto-ajojen, kuten lumen aurauksen tulisi sijoittua sellaiselle ajalle, jolloin pihalla ei ole lapsia. (Stakes 2005.)

Oppilaiden käyttäytymiseen koulutiloissa tulee kiinnittää tehostetusti huomiota. Välituntivalvontaa tulisi kohdistaa lasten ulos- ja sisäänmenoihin, lasten toimintaan sekä piha-alueen liikenteeseen. (Lounamaa ym. 2005, 42.) Leikkivälineiden riittävyys lapsien lukumäärään nähden on tärkeää varmistaa, sillä mikäli niitä ei ole tarpeeksi, kilpailu niiden käytöstä voi johtaa tapaturmiin (Stakes 2005.) Välitunneilla sattuvia tapaturmia voidaan vähentää tarjoamalla oppilaille tarpeeksi mielekästä tekemistä sekä painottamalla reilun pelin hengen ja sääntöjen noudattamisen tärkeyttä. Liikuntatapaturmien keskeisiä ehkäisykeinoja ovat säännöt sekä sopivat välineet ja suojavaarusteet. (Markkula ym. 2009, 121.) Suojavaarusteiden käyttö voi vähentää tapaturmien määrää sekä niiden vakavuutta huomattavasti (Jones ym. 2013, 96).

Tapaturmien ehkäisyä toteutetaan koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa oppilaan ikä, kehitysvaihe ja kasvuympäristö huomioiden. Terveysneuvontaa hyödyntäen keskustellaan keskeisistä tapaturmavaaroista sekä niiden ehkäisykeinoista. Myös ensiaputaitojen tärkeyttä korostetaan. (THL 2009, 93.) Tapaturmiin liittyvä

terveyskasvatus voi edesauttaa riskitilanteiden sekä riskikäyttäytymisen tunnistamista ja antaa keinoja niiden ennalta ehkäisyyn. Sen avulla voidaan myös saada lapsi valitsemaan leikkinsä ja vapaa-ajan aktiviteettinsa siten, että ne vastaavat hänen sen hetkisiä fyysisiä ja motorisia kykyjään. (Orton ym. 2012, 2.) Koulutapaturmien ehkäisy koskettaa koko yhteisöä. Koulun henkilökunnan ja opilaiden lisäksi ehkäisytyöhön osallistuu lasten vanhemmat, koulun kunnossapidosta ja tiloista vastaavat henkilöt sekä resursseista vastaavat tahot. (MLL 2009.) Tapaturmien ehkäisytyötä tekevien määrä on vähäinen, eikä sillä ole pysyvää rahoituspohjaa. Kunnissa ei toteuteta riittävästi ehkäisytyötä huolimatta terveydenhuoltolain velvoitteista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 19.)

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät tutkimusviestinnän keinoin käytännön toteutus ja sen raportointi. Toiminnallisella opinnäytetyöllä tavoitellaan ammatillisen käytännön toiminnan opastamista, ohjeistamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä. Toiminnalliseen opinnäytetyöhön kuuluu raportti, eli teksti, jossa kerrotaan mitä, miksi ja miten on tehty, millainen työprosessi on ollut sekä se, millaisiin tuloksiin ja johtopäätöksiin on päädytty. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9, 65.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä opiskelija tekee tuotoksen, joka voi olla esimerkiksi malli, esite, opas, perehdytyskansio tai prosessikuvaus. Toiminta edellyttää eri vaiheissa mukana olevia toimijoita ja toiminnan tai kehityksen vaiheet kohti opinnäytetyön tuotosta etenevät toimijoiden kanssa. Tämä tapahtuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa keskustelujen, arvioinnin, vertaistuen, toiminnan uudelleen suuntaamisen sekä palautteen annon ja vastaanoton kautta. (Salonen 2013, 5-6.)

Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden aihe määräytyi Turun Hyvinvointitoimialan toimeksiannosta. Yhteistyökumppanin toiveena oli saada työväline kouluterveydenhoitajien käyttöön, jonka avulla koulutapaturmia voisi käsitellä erilaisissa tilanteissa. Opinnäytetyötä rajatessamme sopivaksi kohderyhmäksi nousi alakouluikäiset, eli 7-12 -vuotiaat lapset. Käsiteltävää aihetta rajattiin koulun alueella tapahtuviin tapaturmiin, jättäen työn ulkopuolelle koulumatkoilla sattuvat tapaturmat ja liikennetapaturmat. Sosiaali- ja terveysministeriön (2013, 12) tekemän tavoiteohjelman mukaan liikennetapaturmien ehkäisyyn on luotu vahva tutkimus- ja tilastointiperusta sekä sitä tukeva lainsäädäntö. Koti- ja vapaa-ajan tapaturmille, johon koulutapaturmat sisältyvät, ei toistaiseksi ole luotu samanlaista toteutusta koskien ennalta ehkäisyä.

5.1 Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden suunnittelu

Aiheeseen lähdettiin tutustumaan kirjallisuuskatsauksen avulla. Kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on todentaa, mistä näkökulmista ja miten aihetta on aiemmin tutkittu ja kuinka se tukee tekeillä olevan opinnäytetyön aihetta. (Hirsjärvi ym. 2009, 121.) Kirjallisuuskatsauksen avulla selvitettiin yleisimmät koulutapaturmat sekä niihin johtavat tapahtumasarjat ja vaikuttavat tekijät, jotka toiminnallisessa osuudessa tulisi käsitellä. Käsiteltäviksi tapaturmiksi valikoituivat lasten yleisimmät tapaturmat, eli päänkolahdusvammat, nirhaumat, pienet haavat, kolahdusvammat, aivotärähdys, käsivammat sekä murtumat. (Vrt. Peltonen 2010.)

Opinnäytetyön toiminnallista osuutta suunniteltiin yhteistyössä toimeksiantajan kanssa käymällä yhteisiä keskusteluja. Keskustelujen tuloksena päätettiin tuottaa toimintamalli kouluterveydenhoitajan käyttöön, jonka avulla koulutapaturmia voidaan käsitellä turvallisuus- ja terveystieteiden opetuksessa. Toimintamalli valittiin toiminnallisen osuuden perustaksi, sillä se tukee innovatiivista ja osallistavaa opetusta sekä oppilaiden erilaisia oppimistyyliä. (Ks. Kakkonen ym. 2014; Lonka ym. 2015.) Toimintamalli suunniteltiin opetustilanteesta riippuen ryhmä- tai yksilöopetukseen sekä hyödynnettäväksi suuremman turvallisuuskasvatuskokonaisuuden yhteydessä, esimerkiksi teemapäivässä.

Toimintamallin perustaksi valikoituivat piirroskuvat, joissa esitellään erilaisia tapaturmiin liittyviä riskitilanteita sekä tilanteita, jotka ovat jo johtaneet tapaturmaan. Markkulan (2009, 121) mukaan visuaalisen materiaalin avulla on hyvä dokumentoida ympäristön ongelmakohtia. Tarkoituksena oli, että lapsi saisi kuvaa katsoessaan itse pohtia, mitä esitetyissä tilanteissa tapahtuu, mitä tilanteesta voi seurata ja kuinka hän voisi omalla toiminnallaan ennalta ehkäistä mahdollisia tapaturmiin liittyviä riskejä. Osa kuvista suunniteltiin sellaisiksi, joiden avulla lapsi voi pohtia omaa toimintaansa tapaturmatilanteessa ja sitä myötä vahvistaa ensiaputaitojaan. Evinsalon (2004) mukaan oppimistilanteissa on osattava hyödyntää sellaista tietoa, kokemusta ja ymmärrystä, jonka lapsi on jo omaksunut. Olenaista on myös liittää opetettava asia lapsen kokemusmaailmaan opetusmene-

telmien sekä sisältöjen avulla. Kuvat suunniteltiin vastaamaan lapsen eri kehitysvaiheita ja tapaturmatilanteet päädyimme valitsemaan yleisimpien koulupäivänä tapahtuvien tilanteiden mukaan, kuten kouluruokailuun, välitunteihin sekä liikuntatunteihin sijoittuen. Toimintamallia varten suunniteltiin ja tuotettiin kymmenen erilaista kuvaa (Ks. Liite 2). Kuvat suunniteltiin vastaamaan lapsen eri kehitysvaiheita.

Toimintamallia suunniteltaessa haluttiin luoda kuvia, jotka olisivat visuaalisesti mieluisia lapselle. Tämän pohjalta päädyttiin käyttämään värikkäitä piirroskuvia valokuvien sijasta. Kuvien perustalle päädyttiin luomaan kaksi hahmoa; Tapaturma-Tarmo ja Tapaturma-Tiina, joihin lapsi kykenisi samaistumaan. Kuvissa esitetyt tapaturmatilanteet havainnollistettiin kyseisten hahmojen avulla. Piirroskuvat päätettiin tuottaa 3D-mallintajan piirtämänä sähköiseen muotoon, jolloin suurempikin ryhmä voisi tarkastella kuvaa yhtä aikaa esimerkiksi valkokankaalle heijastettuna. Kuvat suunniteltiin toimimaan myös pienempinä kortteina, esimerkiksi painettuna versiona A4-kokoisella paperiarkilla. Kuvien haluttiin toimivan lisäksi yksittäisinä työvälineinä, jolloin toimintamallin käyttäjä voi valita käyttöönsä opetustilanteeseen sekä kohderyhmään sopivat kuvat tai halutessaan käyttää vain yhtä kuvaa.

5.2 Toimintamallin käyttäminen

Toimintamallin käyttöön luotiin käsikirja (ks. Liite 2.), jonka tarkoituksena oli perehdyttää käyttäjä lyhyesti toimintamallin sisältöön ja sen hyödyntämiseen. Käsikirjan alussa kerrottiin lyhyesti mistä toimintamallissa on kyse, mitä se sisältää ja missä yhteydessä sitä voidaan käyttää.

Käsikirjassa ohjeistetaan lyhyesti opetustapahtuman kulku. Opetustapahtuman aluksi toimintamallin käyttäjä valitsee ne kuvat, joista haluaa keskusteltavan. Kuvista voidaan valita yksi tai useampia ja niitä voidaan käsitellä halutussa järjestyksessä. Kuvat näytetään yksi kerrallaan ja jokaisen kuvan jälkeen seuraa kes-

kustelua. Keskustelun aloittamiseksi voidaan kysyä esimerkiksi ”Mitä tässä kuvassa tapahtuu?”, ”Mitä luulet kuvan henkilölle tapahtuvan seuraavaksi?”, ”Mitä kuvan henkilölle on tapahtunut?”.

Tämän jälkeen lapsi/lapset saavat esittää omia havaintojaan kuvan tapahtumista. Toimintamallin käyttäjä voi tarvittaessa esittää kuvan ohessa olevia lisäkysymyksiä, joiden avulla keskustelua ohjataan kohti kuvassa esitettyä tapaturmaa tai siihen johtavaa riskitilannetta. Lopuksi käyttäjä ottaa puheenvuoron, jonka aikana hän tiivistää keskustelussa nousseet ajatukset yhteen ja kertoo kuvan oikean vastauksen, eli mikä tapaturma on kyseessä, mitä siitä voi seurata ja kuinka se voitaisiin ennalta ehkäistä. Halutessaan käyttäjä voi myös käydä läpi tapaturmaan liittyvää ensiapua hyödyntäen omaa osaamistaan. Kun kuvan aihe on saatu käsiteltyä, siirrytään seuraavaan kuvaan.

Tarkoitus on antaa oppilaille aikaa pohtia omia havaintojaan rauhassa oppimistilanteen optimaalisen hyödyllisyyden takaamiseksi. Tämän vuoksi kuvien käsittelemiselle ei koettu tarpeelliseksi määritellä tarkkaa aikarajaa, sillä kuvat suunniteltiin käytettäväksi erilaisissa yhteyksissä. Kuvien käsittelyyn kuluva aika voi vaihdella käytettävästä ajasta, ryhmän koosta ja aktiivisuudesta sekä muista tekijöistä riippuen.

Kuvissa käsiteltävien tapahtumien lisäksi toimintamallin käyttäjä voi myös kartoittaa oman kouluympäristönsä riskejä pyytämällä lapsia pohtimaan, olisiko kyseiset tapahtumat mahdollisia heidän omassa koulussaan ja missä koulun tiloissa tapaturmia voisi sattua.

5.3 Toimintamallin pilotointi

Toimintamallia pilotoitiin Turussa syksyllä 2015. Järjestimme valtakunnallisena tapaturmapäivänä 13.11.2015 turvallisuuskasvatuspäivän Paattisten koulun oppilaille, jossa toimintamallia kokeiltiin ensimmäistä kertaa. Päivään osallistui lisäksi Turun poliisi, Varsinais-Suomen Pelastuslaitos, Autoliitto, Paattisten VPK

ja TPS-salibandy. Päivään osallistuneet yhteistyökumppanit osallistuivat turvallisuuskasvatukseen omilla osaamisalueillaan, kuten liikenneturvallisuuteen, kodin turvallisuuteen sekä liikuntavälineturvallisuuteen liittyen.

Tapahtuma jaettiin rasteihin, joita oppilaat kiersivät ryhmittäin. Ryhmät oli jaettu opettajien toimesta siten, että ryhmät eivät koostuneet ikäluokkien mukaisesti, vaan jokaisessa ryhmässä oli eri vuosiluokkien oppilaita. Yhdessä ryhmässä oli noin 15–20 oppilasta. Yhden rastin toteutukseen oli varattu 20 minuuttia aikaa ryhmää kohden.

Toimintamallin pilotointi toteutettiin kahdessa eri rastissa, jotka jaettiin kuvien vaikeusasteen mukaan. Toimintamalliin liittyvät rastit haluttiin toteuttaa hahmojen kautta, joten opinnäytetyön tekijöistä toinen esitti Tapaturma-Tiinaa ja toinen Tapaturma-Tarmoa. Ajankäytön vuoksi toimintamallin rastit jaettiin kahteen osaan ja molemmissa rasteissa esiteltiin neljä kuvaa. Kuvat heijastettiin valkokankaalle, josta koko ryhmä näki kuvan yhtä aikaa. Oppilaille annettiin hetki aikaa miettiä, mitä kuvassa tapahtuu. Tämän jälkeen edettiin toimintamallin käsikirjan ohjeen mukaan (ks. liite 2).

Toimintamallin toiselle rastille valittiin helpompia kuvia ja rastin vetäjänä toimi Tapaturma-Tiina. Kuviksi valikoituivat kuva 1) Portaat, kuva 3) Ruokasali, kuva 5) Kiipeilyteline ja kuva 10) Talvileikit (ks. liite 2). Näiden kuvien avulla rastilla käsiteltiin erilaisia vaaranpaikkoja sekä tapaturmien ennaltaehkäisyä. Tapaturma-Tarmon rastille kuviksi valikoituivat kuva 4) Kiusaaminen, kuva 6) Jalkapallo, kuva 8) Käsityötunti ja kuva 9) Hätänumero (ks. liite 2). Rastilla syvennyttiin vaaranpaikkojen sekä ennaltaehkäisyn lisäksi toimintatapoihin tapaturmatilanteissa sekä niihin liittyvään ensiapuun.

Jokaisen ryhmän kohdalla toimintamallin käyttöä sovellettiin ryhmän luonteen sekä aktiivisuuden mukaan. Aktiivisten ryhmien kohdalla keskustelu oli oppilasjohtoisempaa, kun taas vähemmän aktiivisten ryhmien kanssa hyödynnettiin enemmän kuvien oheen luotuja avustavia kysymyksiä. Yhden kuvan käsittelyyn varatussa ajassa joustettiin sen mukaan, kuinka paljon keskustelua ryhmässä

heräsi. Ryhmien vaihteleva tietotaso vaikutti myös keskustelun etenemiseen, aiheiden käsittelyn vaativuustasoon sekä avustavien kysymysten tarpeeseen.

5.4 Palaute toimintamallin pilotoinnista

Palautteen keräämistä varten tehtiin kyselylomake (ks. liite 3.), joka annettiin turvallisuuskasvatuspäivän päätteeksi Paattisen koulun rehtorille. Lomakkeisiin pyydettiin vastaamaan luokkakohtaisesti siten, että jokainen opettaja kokoaa luokkansa palautteen yhdelle lomakkeelle. Palautteen keräämisen tavoitteena oli saada tietoa toimintamallin toteutuksesta, kuvista sekä hahmoista. Lisäksi palautetta pyydettiin turvallisuuskasvatuspäivän onnistumisesta kokonaisuudessaan.

Kyselyyn vastasi yhteensä viisi luokkaa, joista yksi luokka täytti kyselyn yksilöinä. Toisen ja viidennen luokan oppilaat jättivät vastaamatta kyselyyn. Kyselyyn vastanneita ensimmäisiä luokkia oli kaksi, jotka vastasivat kyselyyn luokittain.

Luokilta saatu palaute oli kokonaisuudessaan positiivista ja päivä koettiin onnistuneeksi. Tapaturmarastien aiheet koettiin tärkeäksi. Oppilaat kokivat oppineensa päivän aikana paljon uusia asioita. Toinen ensimmäisen luokan opettajista oli kirjoittanut kyselyyn, että luokan 17 oppilaasta 12 oli kokenut oppineensa jotain uutta. Toimintamallin kuvat sekä tilanteet koettiin todentuntuiseksi ja realistiseksi arkipäivän tilanteiksi, joita oli helppo tunnistaa.

Vanhimmat oppilaat kokivat kuvat kohtuullisen helpoiksi, mutta eivät yleisesti kokeneet niissä olevan parannettavaa. Muut oppilaat kokivat kuvat sopivan haastaviksi. Tapaturmahahmot jakoivat mielipiteet etenkin ylemmillä luokilla, kun taas nuoremmat oppilaat pitivät hahmoista lähes yksimielisesti. Hieman alle puolet kuudennen luokan oppilaista kokivat hahmot epämieluisina, joista suurin osa oli oletettavasti poikia. Lisäksi he toivoivat kuvien olevan aiheiltaan hieman rajumpia. Palautteista kävi yleisesti ilmi se, että kuvia olisi saanut olla enemmän ja lisäksi ehdotettiin liikkuvan kuvan sekä valokuvien käyttöä. Oppilaat toivoivat kuvien yhteyteen lisää käytännön malleja, kuten ensiaputaitojen harjoittelua sekä elvytystä.

Palautetta saatiin lisäksi suullisesti Turun kaupungin terveyden edistämisen yhdyshenkilöltä Lisa Saloselta, joka osallistui opinnäytetyöprosessin lisäksi turvallisuuskasvatuspäivään. Salonen osoitti suurta tyytyväisyyttä sekä toimintamallin käytöstä, että turvallisuuskasvatuspäivästä kokonaisuudessaan. Hän koki, että toimintamalli on valmis kokonaisuus, joka on helposti käyttöönotettavissa ja sovellettavissa työelämään.

Turvallisuuskasvatuspäivään kutsuttiin myös Paattisten koulun terveydenhoitaja, mutta aikataulujensa vuoksi hän ei kyennyt osallistumaan päivään. Tältä osin terveydenhoitajan palaute jäi saamatta.

6 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

6.1 Työn eettisyys

Lasten ja nuorten hoitotyön yhteisenä tekijänä voidaan pitää sitä, että kyseessä on kasvava, omia arvoja rakentava yksilö, jonka turvallisuuden ja peruselintointojen takaaminen vaatii aikuisen apua (Leino-Kilpi 2003, 187). Aikuisella on ensisijainen vastuu lapsen kuuntelemisesta sekä sen osoittamisesta, sillä aikuisen ja lapsen välillä on aina valtasuhde. Aikuisen tulee tarkkailla ja huomata havaintojaan siitä, että on uskonut tietävänsä lapsen puolesta, mitä jonkin kokemus lapselle merkitsee. (Etene 2013, 27.) Eettisenä ongelmana lasten ja nuorten kanssa työskennellessä voi nousta esiin aikuisen pyrkimys määrällä nuorta auktoriteettiaan hyväksikäyttäen, jolloin nuoren omia näkemyksiä ei kunnioiteta riittävästi (Leino-Kilpi 2003, 194). Toimintamallia suunnitellessa pyrimme huomioimaan, että se rakentuu mahdollisimman paljon lapsen tekemiin huomioihin ja ajatuksiin sen sijaan, että ainoastaan terveydenhoitaja toisi omia näkemyksiään esiin. Kuvien yhteyteen luotiin keskustelua ohjaavia kysymyksiä, mutta tarkoituksena oli, että keskustelu on oppilasjohtoista. Terveydenhoitaja toimii kuitenkin johtohahmona toimintamallia hyödyntäessään ja huolehtii sen kulusta.

Eettinen suhtautuminen toiseen tarkoittaa toisen erillisyyden, yhteyteen kuulumisen sekä ainutkertaisuuden tarpeen kunnioittamista. Eettisellä suhtautumisella lapseen tarkoitetaan kiinnostusta siihen, mitä lapsi kertoo itsestään, joka näkyy aikuisen valmiutena oppia lapselta miten hän hahmottaa itsensä, toiset ihmiset, yhteisöt, keskinäiset suhteemme sekä yhteisen maailmamme. Tämän avulla ikuisen ja lapsi jakavat keskenään suhdettaan yhteiseen todellisuuteen ja lapsi saa itse muodostaa siitä tiedon. (Etene 2013, 24.)

Asiakaskeskeisyys on neuvolatyön sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ainoa eettisesti perusteltavissa oleva työote. Asiakaskeskeisyydellä tarkoitetaan työn tekemistä lapsen, nuoren ja perheen tarpeiden mukaan heitä kuunnellen. (Etene 2013, 33.) Ammatilainen kohtaa lapsen usein omasta näkökulmastaan riippuen esimerkiksi oppilaana, potilaana tai erityistä tukea tarvitsevana. Lapsen

parhaan edun kannalta olisi hyvä kohdata hänet kokonaisena ja tavallisena ihmisenä. Lapsi tulisi kohdata ainutlaatuisena yksilönä sen sijaan, että hän olisi ”tapaus muiden joukossa”. (Etene 2013, 39.) Lapsen kohtaaminen voi epäonnistua, jos häntä ei pidetä tasavertaisena, vaan pyritään hallitsemaan tiedolla ja lokeroimaan osaamisen perusteella (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 133). Työssämme huomioimme lapsen yksilöllisyyden siten, ettei toimintamallin käyttö perustu oikeisiin ja väriin vastauksiin. Jokainen lapsi tulkitsee kuvaa omalla tavallaan ja antaa mahdollisuuden tuoda esiin sellaisia asioita, joita toimintamallin käyttäjä ei välttämättä tule ajatelleeksi.

6.2 Työn luotettavuus

Vaikka opinnäytetyö ei ole varsinaisesti tutkimus, työssä on kuitenkin noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä, jota eettisesti hyvä tutkimus edellyttää (Hirsjärvi ym. 2009, 23). Kirjallisuuden valitsemisessa ja tulkitsemisessa tulee olla lähdekriittinen. Käytettävien lähteiden valitsemisessa on hyvä kiinnittää huomiota kirjoittajan tunnettavuuteen ja arvostettavuuteen, lähteen ikään ja tiedon alkuperään, lähteen uskottavuuteen, totuudellisuuteen sekä puolueettomuuteen. (Hirsjärvi ym. 2009, 113-114.) Opinnäytetyön kirjallisuuskatsausta tehdessämme pyrimme olemaan mahdollisemman lähdekriittisiä ja käyttämään pääsääntöisesti tuoreita, ensisijaisia ja alkuperäisiä lähteitä. Tiedonhaussa käytimme vuosirajasta ensisijaisesti aikavälillä 2010-2015. Haun edetessä päädyimme laajentamaan rajasta vuosiin 2004-2015, koska aiemman rajauksen hakutulokset olivat vähäiset ja eivät suurimmilta osin soveltuneet tähän työhön. Opinnäytetyömme on rajattu alakouluikäisiin, joka puolestaan myös rajaa tutkittua tietoa pois. Koulutapaturmista ja niiden ennaltaehkäisystä löytyvä luotettava tieto on useimmassa tutkimuksessa kerätty yli 15-vuotiailta ja tutkittua tietoa löytyy enemmän koulumatkoilla sekä liikenteessä sattuneista tapaturmista. Opinnäytetyön luotettavuuden kannalta käytimme ainoastaan opinnäytetyössä käsiteltävään ikäryhmään kohdistuvia tutkimuksia. Käsittelimme työssämme joitakin vanhempia tutkimuksia,

sillä ne tuotiin tärkeänä osana esiin myös uusimmissa tutkimuksissa. Tästä esimerkkinä Koulutapaturmien ehkäisy- hanke (Lounamaa ym. 2005), jota on myöhemmissä tutkimuksissa sekä hankkeissa usein huomioitu.

Tiedonhakuja tehdessämme käytimme terveysalan tietokantoja, kuten Medic, Pubmed ja Cinahl. Tiedonhakuja on tehty myös manuaalisesti internetistä sekä kirjastojen tietokannoista, jotta opinnäytetyöhön saadaan mahdollisimman kattavasti tietoa olemassa olevista tutkimuksista. Opinnäytetyössämme on käytetty terveysalan kirjallisuutta, artikkeleita, julkaisuja, tutkimuksia sekä hankkeita. Tiedonhakuun on käytetty samoja aiheeseen liittyviä hakusanoja ja saatujen osuimien joukosta on pyritty käyttämään tuoreimmat ja työhön soveltuvimmat lähteet. Tiedon hakua tehdessämme teimme tiedonhakupolkua (Liite 1.), josta ilmenee millä hakusanoilla tietoa on haettu eri tietokannoista ja kuinka hakua on rajattu.

Opinnäytetyötä tehdessämme törmäsimme usein samaan ongelmaan; tietoa ja tutkimuksia aiheesta on, mutta tieto on vanhaa, eikä siksi täysin ole sovellettavissa tämän päivän tilanteeseen. Lasten koulutapaturmien tarkkaa tilastointia ja tutkimuksia on tehty 1980- 1990 luvulla ja tämän jälkeen tutkimustietoa on enää harvakseltaan. 2000-luvulla on tehty erilaisia satunnaisotoksia, ja niistä saatava tieto ei ole valtakunnallisesti yleistettävissä. Markkulan ym. (2009, 120) mukaan tietoa koulutapaturmien määrästä ja vakavuudesta on melko vähän, sillä niitä on seurattu suunnitelmallisesti Suomessa vain harvoilla alueilla. Suomessa ei kerry valtakunnallisella tasolla tietoa kouluissa sattuvista tapaturmista tai väkivaltatilanteista (THL 2015a). Sosiaali- ja terveysministeriön (2013, 11) tekemän tavoiteohjelman mukaan aiemmissa ohjelmissa on toistuvasti tuotu esille, että koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisytöiden voimavarat ovat olleet vähäisiä, eikä pysyvää rahoitusjärjestelmää ja organisaatiota ole rakennettu. Myös lainsäädännön määrä on vähäinen, eikä paikallinen ehkäisytyö ole vakiintunut.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli alakouluikäisten lasten koulutapaturmien ennalta ehkäisy ja tarkoituksena oli luoda tapaturmien ehkäisyn toimintamalli kouluterveydenhoitajan käyttöön. Työ toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä yhteistyössä Turun Hyvinvointitoimialan kanssa. Opinnäytetyöprosessin alussa päätimme rajata kohderyhmäksi alakouluikäiset. Alakoulun vuosiluokkien oppilaat opiskelevat samassa kouluympäristössä, jonka vuoksi koulutapaturmariskit ovat yhtenevät, vaikka ikähaarukka on laaja.

Kirjallisuuskatsausta kokosimme sillä ajatuksella, että siitä olisi mahdollisimman paljon hyötyä lukijalleen. Opinnäytetyö ja sen tuotoksena tehty toimintamalli on suunnattu terveydenhoitajalle, joten kirjoitimme työtä sillä oletuksella, että terveydenhoitajalla on valmiiksi koulutuksensa puolesta tietoa, osaamista ja kokemusta tapaturmiin liittyen.

Kirjallisuutta aiheesta löytyi kiitettävä määrä, vaikka useassa tutkimuksessa ja hankkeessa todettiin, ettei aiheella ole vielä tarpeeksi kattavaa tutkimuspohjaa ja tilastointia. Pyrimme käyttämään pääasiassa tuoretta tutkimustietoa, mutta valitsimme lähteisiimme myös yli kymmenen vuotta vanhoja tutkimuksia, sillä uusimmissa tutkimukset ja hankkeet pohjautuivat niihin ja koimme niiden olevan opinnäytetyömme onnistumisen kannalta hyödyllisiä. Esimerkiksi Koulutapaturmien ehkäisy – hankkeeseen (Lounamaa ym. 2005) oli viitattu myös viimeisimmissä hankkeissa (Ks. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2013). Tehdyissä hankkeissa ja tutkimuksissa todettiin myös se, että aiheen tutkijoita on määrällisesti vähän, joka näkyi työssämme samojen kirjoittajien toistumisena useassa käytetyssä lähteessä. Opinnäytetyön kohderyhmän rajaus toi haasteita tutkimustiedon löytymiseen, sillä useat kotimaiset sekä suuri osa kansainvälisistä lähteistä käsitteli yli 15-vuotiaiden tapaturmia, jotka eivät pääosin olleet tätä työtä ajatellen hyödyllisiä. Aihetta rajattiin myös käsittelemään ainoastaan koulualueen tapaturmia, jonka vuoksi jätimme opinnäytetyön ulkopuolelle liikenteessä ja koulumatkoilla sattuvia tapaturmia käsittelevät tutkimukset. Haasteista huolimatta opinnäytetyön

aiheen rajaus kuitenkin onnistui ja löysimme loppujen lopuksi riittävästi lähteitä opinnäytetyön hyödyllisyyden ja onnistumisen kannalta.

Toimintamallin tarkoituksena oli luoda koulutapaturmiin ja niiden ennaltaehkäisyyn työväline kouluterveydenhoitajan käyttöön. Tavoitteena oli luoda innovatiivinen ja osallistava kokonaisuus, joka välttäisi luentomaista opetusta. Opinnäytetyöprosessin alussa pohdimme sitä, kuinka saisimme toimintamallista riittävän yksinkertaisen ja helppokäyttöisen kokonaisuuden, jota terveydenhoitaja voisi käyttää tarpeen mukaan eri tilanteissa, kuten yksilö- ja ryhmäopetuksessa sekä suuremmissa kokonaisuuksissa. Toimintamallista haluttiin tehdä joustava niin ajan, kuin käyttötapansa ja kohderyhmänsäkin puolesta. Piirroskuvien avulla koimme tämän onnistuvan parhaiten. Toimintamalli antaa käyttäjälleen mahdollisuuden valita omaan käyttötarkoitukseensa sopivat kuvat sekä vapauden päättää toimintamallin käyttöön sekä kuvien käsittelyyn kuluva ajasta.

Toimintamallille asetetut tavoitteet osoittautuivat realistisiksi ja saavutettavissa oleviksi. Toimintamalli koettiin pilotoidessa käytöltään joustavaksi, osallistavaksi ja sen käyttöä oli helppo soveltaa erilaisiin kohderyhmiin sekä tilanteisiin. Toimintamallin tarkoitus sekä tavoitteet kohtasivat hyvin käytännössä. Toimintamallin pilotointi osoitti sen, että aihe on tärkeä ja sen käsitteleminen koetaan tarpeelliseksi. Edellä mainittujen tekijöiden vuoksi pääsimme omasta mielestämme hyvin työlle asettamiimme tavoitteisiin.

Tulevaisuudessa tätä toimintamallia voisi kehittää esimerkiksi luomalla lisää piirroskuvia koskien koulutapaturmia sekä laajentaa aihepiiriä myös koulualueen ulkopuolelle käsittelemällä esimerkiksi koulumatkojen tapaturmia, kodin tapaturmia sekä paloturvallisuutta. Kuvia voisi muokata yksityiskohtaisemmiksi ja lisäksi voisi käyttää valokuvia tai liikkuvaa kuvaa.

Toimintamallin oheen voisi luoda pienemmät erilliset kuvakortit, joiden avulla lapsi voi pohtia mitkä mahdollisesti liittyvät toimintamallin kuvan tilanteeseen, tai mitkä asiat kuvasta puuttuvat. Toimintamallin kuvaan 9) Hätänumero voisi yhdistää kuvakortteja, kuten hätänumero, kylmäpakkaus, sidetarpeet, pyöräilykypärä, lamppu ja heijastimet.

Toimintamallia voi käyttää tällöin yksilö ohjauksessa, pari- tai ryhmätyöskente-lyssä. Lapset voidaan jakaa pienryhmiin, jolloin jokaisen ryhmän käyttöön jaetaan sekä toimintamallin kuva, että kuvakortit. Lapset saavat ryhmässä pohtia mitä kuvassa tapahtuu, kuvasta puuttuu ja mitä kuvakorttien esittelemiä asioita tilan-teissa voisi tarvita. Siten lapset voivat hyödyntää toimintamallia pelinomaisesti ilman varsinaista ohjausta. Tämä mahdollistaisi entistäkin innovatiivisemman lä-hestymistavan aiheeseen.

Saimme toimintamallin käytöstä sekä turvallisuuskasvatuspäivän kulusta kirjalli-sen palautteen lisäksi paljon suullista palautetta muun muassa koulun opettajilta ja oppilailta sekä terveyden edistämisen yhteyshenkilöltä Lisa Saloselta. Salosen mielestä opinnäytetyö sekä toimintamalli muodostivat onnistuneen kokonaisuuden. Työelämän hektisyys vaatii työväliseitä, jotka ovat ”valmiiksi pureskeltuja”. Salonen kuvasikin toimintamallia valmiiksi kokonaisuudeksi, joka on helppo ottaa suoraan työelämän käytäntöön.

Huolimatta siitä, että turvallisuuskasvatukseen liittyviä asioita käsitellään opetus-suunnitelman mukaisesti, saamamme palautteen perusteella ennalta ehkäise-välle ja innovatiiviselle turvallisuuskasvatustyölle on selkeä tarve.

LÄHTEET

Ameratunga, S., Linnan, H. & Sultana, S. 2008. Chapter 5. Falls. Teoksessa: World Health Organization. Unicef. 2008. Peden, M., Oyegbite, K., Ozanne-Smith, J., Hyder, A.A., Branche, C., Rahman AKM. F., Rivara, F. & Bartolomeos, K. (toim.) World report on child injury prevention. Switzerland. Viitattu: 2.11.2015. http://www.unicef.org/eapro/World_report.pdf

Etene 2013. Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveystalalla. Etene-julkaisuja 41. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö

Evinsalo, K. 2004. Näkökulmia turvallisuuskasvatukseen. Viitattu 19.10.2015. <http://www.kotitapaturma.fi/jepulis/ope05.htm>.

Haarala, P., Honkanen, H., Mellin O-K. & Tervaskanto-Mäentausta, T. 2015. Terveystieteiden osaaminen. Helsinki: Edita.

Halinen, I. & Jääskeläinen, L. 2015. Opetussuunnitelmauudistus 2016. Sivistysnäkemys ja opetuksen eheyttäminen. Teoksessa: Cantell, H. (toim.) 2015. Näin rakennat monialaisia oppimiskokemuksia. PS-kustannus.

Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen – Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Jones, S. E., Barrios, L.C., Hertz, M.F. & Hall-Jordan, L.H. 2013. Safe and Healthy School Environment. Results from the School Health Policies and Practices Study 2012. U.S. Department of Health and Human Services Centers for Disease Control and Prevention. Viitattu 19.10.2015. http://www.cdc.gov/healthyyouth/data/shpps/pdf/shpps-results_2012.pdf

Kakkonen, M-L., Itkonen, K., Ollanketo, A., Honkonen, R. & Heikkinen, S. 2014. Innovatiivisten opetusmenetelmien intensiivivalmennus monikansallisessa oppimisympäristössä. Julkaisussa: Kakkonen M-L. (toim.) 2014. Innovatiivisuus ohjauksessa ja kansainvälisissä oppimisympäristöissä. Vapaamuotoisia julkaisuja – Free-Form Publications 30. Mikkelin Ammattikorkeakoulu. Tammerprint Oy. Viitattu 27.10.2015. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/80140/ISBN9789515884299.pdf?sequence=1>

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa - Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajalle. Jyväskylä: PS-kustannus

Kotitapaturmien ehkäisyhanke. Ei päivitystietoja. Viitattu 9.9.2015 www.kotitapaturma.fi > Koulutapaturmat.

Kröger, H., Aro, H., Böstman, O., Lassus, J. & Salo, J. 2010. Traumatologia. Helsinki: Kandidaattikustannus Oy.

Kyllönen, T. & Rickman, A. 2011. Henkilöturvallisuus koulussa. Vaarallisen käytöksen ennakointi ja hallinta. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laki kuolemansyyn selvittämisestä 1.6.1973/459

Leino-Kilpi, H. 2003. Etiikka lasten ja nuorten hoitotyössä. Teoksessa Leino-Kilpi, H. & Välimäki, M. 2003. Etiikka hoitotyössä. Juva: WS Bookwell Oy.

Lonka, K., Hietajärvi, L., Hohti, R., Nuorteva, M., Rainio, A.P., Sandström, N., Vaara, L. & Westling, S.K. 2015. Ilmiölähtöisesti kohti innostavaa oppimista. Teoksessa: Cantell, H. (toim.) 2015. Näin rakennat monialaisia oppimiskokemuksia. PS-kustannus.

Lounamaa, A., Huhtanen, P., Kurenniemi, M., Salminen, S., Heikkilä, M. & Virtanen, J. 2005. Koulutapaturmien ehkäisy. Helsinki: Stakesin monistamo. Aiheita II/2005. Viitattu 19.9.2015.

Lounamaa, A. & Lillsunde, P. 2014. Pohdinta ja Johtopäätökset. Teoksessa: Lounamaa, A., Matikainen, K., Heikkilä, A., Hietaniemi, M. & Lillsunde, P. (toim.) THL. 2014. Ehkäise tapaturmat – hanke. Tapaturmien ehkäisytyön kehittämisprojekti Etelä-Kymenlaaksossa ja Etelä-Pohjanmaalla 2009-2012. Työpaperi 22/2014. Tampere: Juvenes Print – Suomenyliopistopaino Oy. Viitattu 2.11.2015. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116226/URN_ISBN_978-952-302-241-6.pdf?sequence=1

MacKay, M. & Vincenten, J. 2012. Child Safety Report Card 2012. Europe Summary for 31 Countries. Birmingham: European Child Safety Alliance, Eurosafe.

MacKay, M. & Vincenten, J. 2014. TACTICS – Tools to Address Childhood Trauma, Injury and Children’s safety: Final report of the TACTICS project. Birmingham: European Child Safety Alliance.

Markkula, J. & Råback, M. 2009. Eri elämänvaiheiden riskejä. Lapset. Teoksessa: Tiirikainen, K. (toim.) 2009. Tapaturmat Suomessa. Helsinki: Edita Prima Oy.

Markkula, J. & Råback, M. 2010. Lasten tapaturmat. Teoksessa: THL 2010. Lasten terveys. LATE -tutkimuksen perustulokset lasten kasvusta, kehityksestä, terveydestä, terveystottumuksista ja kasvuympäristöstä. Raportti 2/2010. Helsinki: Yliopistopaino.

Markkula, J., Råback, M. & Tiirikainen, K. 2009. Tapaturmat koulussa. Teoksessa: Tiirikainen, K. (toim.) 2009. Tapaturmat Suomessa. Helsinki: Edita Prima Oy.

Mattila, S. 2008. Lapsen ja nuoren sosiaalinen kehitys. Virtuaali AMK. (Viitattu 9.9.2015) <http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/0407015/1181754906319/1181757721275/1189083178211/1190371629704.html>

MLL 2009. Kuuden Koon Malli. Tapaturmien ehkäisyn toimintamalli kouluun ja päiväkotiin. Viitattu 10.9.2015. www.mll.fi > Kouluille ja kasvattajille > Turvallisuuskasvatus > Kuuden koon malli.

MLL 2015. Lapsen kasvu ja kehitys. Viitattu 3.9.2015 www.mll.fi > Perheille > Tietokulma.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). 2011. Barns och ungas säkerhet. Åsa Olsson (toim.) Julkaisunumero: MSB307 - syyskuu 2011. Viitattu 1.11.2015. <https://www.msb.se/RibData/Filer/pdf/26005.pdf>

Mäki, P., Wikström, K., Hakulinen-Viitanen, T. & Laatikainen, T. (toim.) 2011. THL. Terveystarkastukset lastenneuvolassa ja kouluterveydenhuollossa. Menetelmäkäsikirja. Tampere: Juvenes Print.

Opetushallitus. Opetussuunnitelma ja tuntijako. Viitattu 10.9.2015. www.oph.fi > Kasvatus, koulutus ja tutkinnot > Perusopetus.

Opetushallitus 2014. Opetustoimen turvallisuusopas. Viitattu 8.9.2015. www.oph.fi > Säädökset ja ohjeet > Turvallisuus ja oppilashuolto

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2012. Perusopetuksen laatukriteerit. Perusopetuksen, perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulun kerhotoiminnan laatukriteerit. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012.

Opetushallitus 2015. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014/96. Tampere: Juvenes Print.

Orton, E., Watson, MC., Mulvaney, C. & Kendrick, D. 2012. School based education programmes for the prevention of unintentional injuries in children and young people. (Protocol.) Cochrane Database of Systematic Reviews 2012. Issue 11. Art. No: CD010246.

Parkkari, J. & Kannus, P. 2009. Koti- ja vapaa-ajan tapaturmat. Terveyskirjasto. Viitattu 8.9.2015. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=seh00136

Parkkari, J. & Kannus, P. 2013. Lasten tapaturma- ja väkivaltakuolemat vähentyneet Suomessa. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim. Pääkirjoitus. 2013;129(10):1004-6. Viitattu 2.11.2015. <http://www.duodecim->

lehti.fi/web/guest/uusinumero?p_p_id=Article_WAR_DL6_Articleportlet&p_p_lifecycle=0&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_p_frompage=uusinumero&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_viewType=viewArticle&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_tunnus=duo11000

Parkkari, J. & Kannus, P. 2010. Tapaturmien yleisyys ja torjunta. Teoksessa: Kröger, H., Aro, H., Böstman, O., Lassus, J. & Salo, J. 2010. Traumatologia. Helsinki: Kandidaattikustannus Oy.

Pauna, M., Karjalainen, K-M., Nurmi-Lüthje, I., Strömmer, K. & Lüthje, P. 2012. Internetpohjaisesta seurannasta tietoa koulutapaturmien ehkäisyyn. Suomen Lääkärilehti 23/2012 vsk 67. Viitattu 29.9.2015. http://www.kouvola.fi/material/attachments/perusturva/startkeskus/julkaisut/68MNFcvkk/Pauna_ym._Internetpohjaisesta_SLL_2012.pdf

Peltonen, J. 2010. Lapsi traumapotilaana. Teoksessa Kröger, H., Aro, H., Böstman, O., Lassus, J. & Salo, J. 2010. Traumatologia. Helsinki: Kandidaattikustannus Oy.

Piironen-Malmi, U. & Strömberg, S. 2008. Välittämisen pedagogiikka. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Ryynänen, O-P. & Myllykangas, M. 2000. Terveystieteiden etiikka. Arvot monimutkaisuuden maailmassa. Juva: WS Bookwell Oy.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun Ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turku: Turun Ammattikorkeakoulu. Viitattu 30.10.2015. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Sethi, D., Towner, E., Vincenten, J., Segui-Gomez, M. & Rasioppi, F. 2008. European report of child injury prevention. World Health Organization Europe. Viitattu 18.10.2015. http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/83757/E92049.pdf?ua=1

Sisäasiainministeriö 2012. Turvallisuus perusopetuksessa. Loppuraportti. Sisäinen turvallisuus. Sisäasiainministeriön julkaisuja 6/2012. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2013. Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn tavoiteohjelma vuosille 2014-2020. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:16. Helsinki.

Storvik-Sydänmaa, S., Talvensaari, H., Kaisvuo, T. & Uotila, N. 2012. Lapsen ja nuoren hoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

THL 2015a. Koululaisten ja opiskelijoiden tapaturmat lukuina. Viitattu 6.9.2015. www.thl.fi > Aiheet > Tapaturmat > Lapset ja nuoret

THL 2015b. Kouluterveyskysely, tapaturmat ja väkivalta. Viitattu 3.9.2015. www.thl.fi > Tutkimus- ja asiantuntijatyö > Väestötutkimukset > Kouluterveyskysely > Tulokset > Tulokset aiheittain

THL 2010. Lasten terveys. LATE -tutkimuksen perustulokset lasten kasvusta, kehityksestä, terveydestä, terveystottumuksista ja kasvuympäristöstä. Raportti 2/2010. Helsinki: Yliopistopaino

THL 2009. Markkula, J. & Öörni, E. (toim.) Turvallinen elämä lapsille ja nuorille. Kansallinen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelma. Raportti 27/2009. Helsinki: Yliopistopaino

THL 2014a. Somerkoski, B., Impinen, A. & Lillsunde, P. (toim.) Turvallisempi kunta. Safe Community – toimintamalli paikallisen turvallisuussuunnittelun tukena. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy

THL 2014b. Tietoa tapaturmista. Viitattu 3.9.2015. www.thl.fi > Aiheet > Tapaturmat.

Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738 46§

Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2013. Lapsuus – Erityinen elämänvaihe. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Waitinen, M. 2014. Oppilaitoksen turvallisuusopas 2. Turvallisuuskulttuurin kehittäminen. Suomen Palopäällystyöliitto ry. Nurmijärvi: Painoagentti Oy.

Wiss, K., Saaristo, V., Ståhl, T., Peltonen, H & Laitinen, K. 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen peruskouluissa 2013. Tutkimuksesta tiiviisti 12. Toukokuu 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

World Health Organization. 2011. Child injury prevention. Report by the secretariat. Sixty-fourth world health assembly A64/23. Provisional agenda item 13.14. Viitattu 30.10.2015. http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA64/A64_23-en.pdf

Tiedonhakupolku

Tietokanta/Tietolähde <i>Databases</i>	Hakusana(t) and asia-sana(t) ja niiden yhdistelmät (and/or/not) <i>Search terms & "Phrases"</i>	Rajaukset <i>Limits</i>	"Osumien" määrä <i>Results or Hits</i>	Käytetyt viitteet <i>Used references</i>
Cochrane	"Accident", "Children"	-	18	0
	"Accident", "Child"	-	18	0
	"Accident", "School"	-	2	0
	"Injury", "School"	2004-2015	10	0
	"Injuries", "Children"	2004-2015	97	1
	"Accidental injury"	2004-2015	3	0
	"Prevention", "Accident"	2005-2015	23	1
CINAHL	Accident AND School	2004-2015 koko teksti	51	0

	Injury AND School AND Prevention	2004-2015 koko teksti	69	0
	Prevention AND School AND Accident	2004-2015 koko teksti	24	0
Medic	Tapaturma AND Koulu	2004-215	3	3
	Tapaturma AND Lapset	2004-2015	6	1
	Tapaturma AND Ehkäisy	2004-2015	11	4
	Accident AND School	2004-2015	7	1
	Accident AND Children	2004-2015	2	0
PubMed	Accident AND School AND Children	5 vuotta koko teksti	341	0
	Child AND Injury AND Prevention AND Accident AND School	10 vuotta	120	1
Medline	Accident AND School	2004-2015 koko teksti	2	0

	Injury AND School	2004-2015 koko teksti	3	0
--	----------------------	--------------------------	---	---

Alakouluikäisten koulutapaturmien ennalta ehkäisyn toimintamalli

– Käsikirja toimintamallin käyttäjälle

Toimintamallin esittely

Koulutapaturmien turvallisuuskasvatuksen toimintamalli sisältää kymmenen kuvaa, joissa esitetään yleisimpiä koulutapaturmia sekä niihin johtavia tilanteita. Jokaisen kuvan yhteyteen on liitetty muutamia ohjaavia kysymyksiä, joiden avulla keskustelua voi tarvittaessa johdatella kohti oikeaa suuntaa. Kuvissa ei kuitenkaan ole varsinaisesti oikeaa tai väärää vastausta. Tarkoituksena on, että lapsi saisi kuvaa katsoessaan itse pohtia, mitä esitetyissä tilanteissa tapahtuu, mitä tilanteesta voi seurata ja kuinka hän voisi omalla toiminnallaan ennalta ehkäistä mahdollisia tapaturmiin liittyviä riskejä. Toimintamallia käyttävän ei ole tarkoitus johtaa keskustelua kertoen omia havaintojaan sekä ammatillista tietouttaan, vaan keskustelun tulisi olla oppilasjohtoista.

Toimintamallia voi käyttää opetustilanteesta riippuen ryhmä- tai yksilöopetukseen ja sitä voidaan hyödyntää suuremman turvallisuuskasvatuskokonaisuuden yhteydessä, esimerkiksi teemapäivässä. Suurempien ryhmien kanssa kuvat voidaan heijastaa valkokankaalle, jolloin kaikki mukana olevat näkevät kuvan yhtä aikaa. Pienemmissä ryhmissä sekä yksilöopetuksessa kuvia voidaan käyttää myös painettuina kortteina. Kuvat on suunniteltu toimimaan lisäksi yksittäisinä työvälineinä, jolloin toimintamallin käyttäjä voi valita käyttöönsä opetustilanteeseen sekä kohderyhmään sopivat kuvat. Kuvien käsittelyyn kuluva aika voi vaihdella käytettävästä ajasta, ryhmän koosta ja aktiivisuudesta sekä muista tekijöistä riippuen.

Toimintamallin kulku

- Opetustapahtuman aluksi toimintamallin käyttäjä valitsee ne kuvat, joista haluaa keskusteltavan. Kuvista voidaan valita yksi tai useampia ja niitä voidaan käsitellä halutussa järjestyksessä.
- Kuvat näytetään yksi kerrallaan ja jokaisen kuvan jälkeen seuraa keskustelua. Keskustelun aloittamiseksi voidaan kysyä esimerkiksi ”Mitä tässä kuvassa tapahtuu?”, ”Mitä luulet kuvan henkilölle tapahtuvan seuraavaksi?”, ”Mitä kuvan henkilölle on tapahtunut?”.
- Tämän jälkeen lapsi/lapset saavat esittää omia havaintojaan kuvan tapahtumista. Toimintamallin käyttäjä voi tarvittaessa esittää kuvan ohessa olevia lisäkysymyksiä, joiden avulla keskustelua ohjataan kohti kuvassa esitettyä tapaturmaa tai siihen johtavaa riskitilannetta.
- Lopuksi käyttäjä ottaa puheenvuoron, jonka aikana hän tiivistää keskustelussa nousseet ajatukset yhteen ja kertoo kuvan oikean vastauksen, eli mikä tapaturma on kyseessä, mitä siitä voi seurata ja kuinka se voitaisiin ennalta ehkäistä. Halutessaan käyttäjä voi myös käydä läpi tapaturmaan liittyvää ensiapua hyödyntäen omaa osaamistaan.
- Kun kuvan aihe on saatu käsiteltyä, siirrytään seuraavaan kuvaan.

Kuvissa käsiteltävien tapahtumien lisäksi toimintamallin käyttäjä voi myös kartoittaa oman kouluympäristönsä riskejä pyytämällä lapsia pohtimaan, olisiko kyseiset tapahtumat mahdollisia heidän omassa koulussaan ja missä koulun tiloissa tapaturmia voisi sattua.

(Toimintamallin kuvat: Jari Sinisalo, 3D-mallintaja.)

KUVA 1: Portaat

Tapaturma-Tiina juoksee sukat jalassa kohti portaita.

Mahdollinen tapaturma: liukastuminen, kaatuminen, putoaminen

ESIMERKKEJÄ:

- Mahdollisesti aiheutuvista vammoista: Pään kolahdus, mustelma, ruhje, haava, raajan vaurio tai murtuma.
- Ennalta ehkäisyyn: Lapsia muistutetaan, että sisätiloissa käytetään aina mahdollisuuksien mukaan jalkineita ja sisätiloissa ei tule juosta, jos on olemassa liukastumisen riski. Missään tilanteissa portaissa ei tule juosta tai ryntäillä sekä portaissa liikuttaessa tulee aina olla varovainen.
- Ensiaputilanteista: Kylmä-koho-kompressio, ensiapu päähän kohdistuneissa iskuissa, nenäverenvuodon tyrehtyttäminen, haavan/ruhjeen hoito, raajan sitominen.

Ohjaavat kysymykset: *Mitä Tiinalle voi sattua tässä tilanteessa? Mitä kaatumisesta/liukastumisesta/putoamisesta voi aiheutua Tiinalle? Mitä muuttaisit, jotta Tiinalle ei sattuisi mitään?*

KUVA 2: Tuolilla keikkuminen

Tapaturma-Tiina istuu luokkahuoneessa ja keikkuu tuolilla, jalat pulpetin päällä.

Mahdollinen tapaturma: Kaatuminen tuolilla.

ESIMERKKEJÄ:

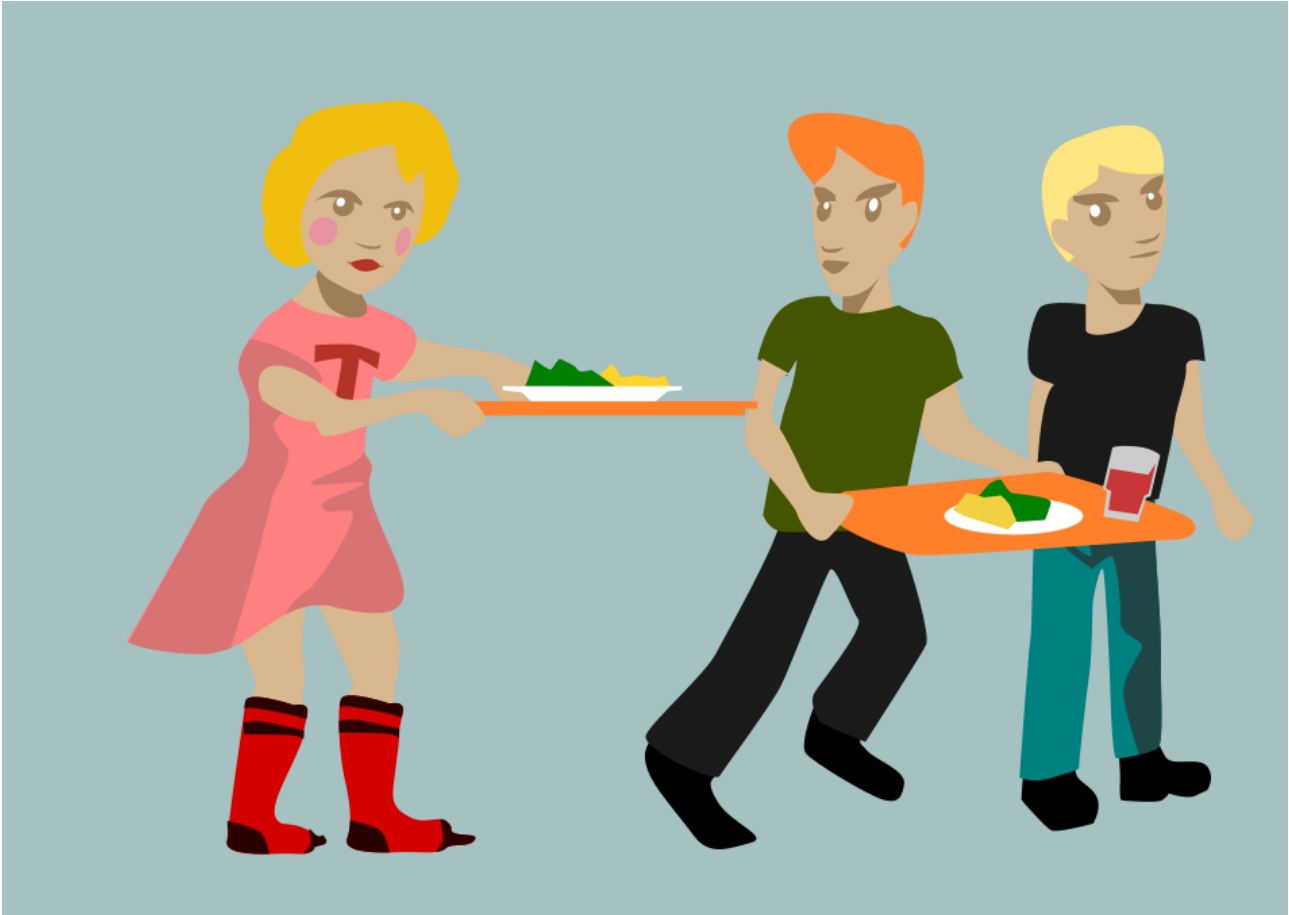
- Mahdollisesti aiheutuvista vammoista: Pään kolahdus, mustelma, ruhje, haava, raajan venähdys tai murtuma.
- Ennalta ehkäisyyn: Lapsille tulee painottaa, että missään tilanteissa ei saa keikkua tuolilla.
- Ensiaputilanteista: Kylmä-koho-kompressio, ensiapu päähän kohdistuneissa iskuissa, nenäverenvuodon tyrehtyttäminen, haavan/ruhjeen hoito, raajan sitominen.

Ohjaavat kysymykset: *Mitä Tiinalle voi sattua tässä tilanteessa? Mitä kaatumisesta voi aiheutua Tiinalle? Mitä muuttaisit, jotta Tiinalle ei sattuisi mitään?*

KUVA 3: Ruokasali

Tapaturma-Tiina on tarjotin kädessä koulun ruokasalissa, ja huolimattomasti rynnäilee kohti edellä olevaa poikaa. Tarjottimella on kuumaa ruokaa sekä lasisia ja teräviä esineitä.

Mahdollinen tapaturma: Kaatuminen, liukastuminen, törmäys.

ESIMERKKEJÄ:

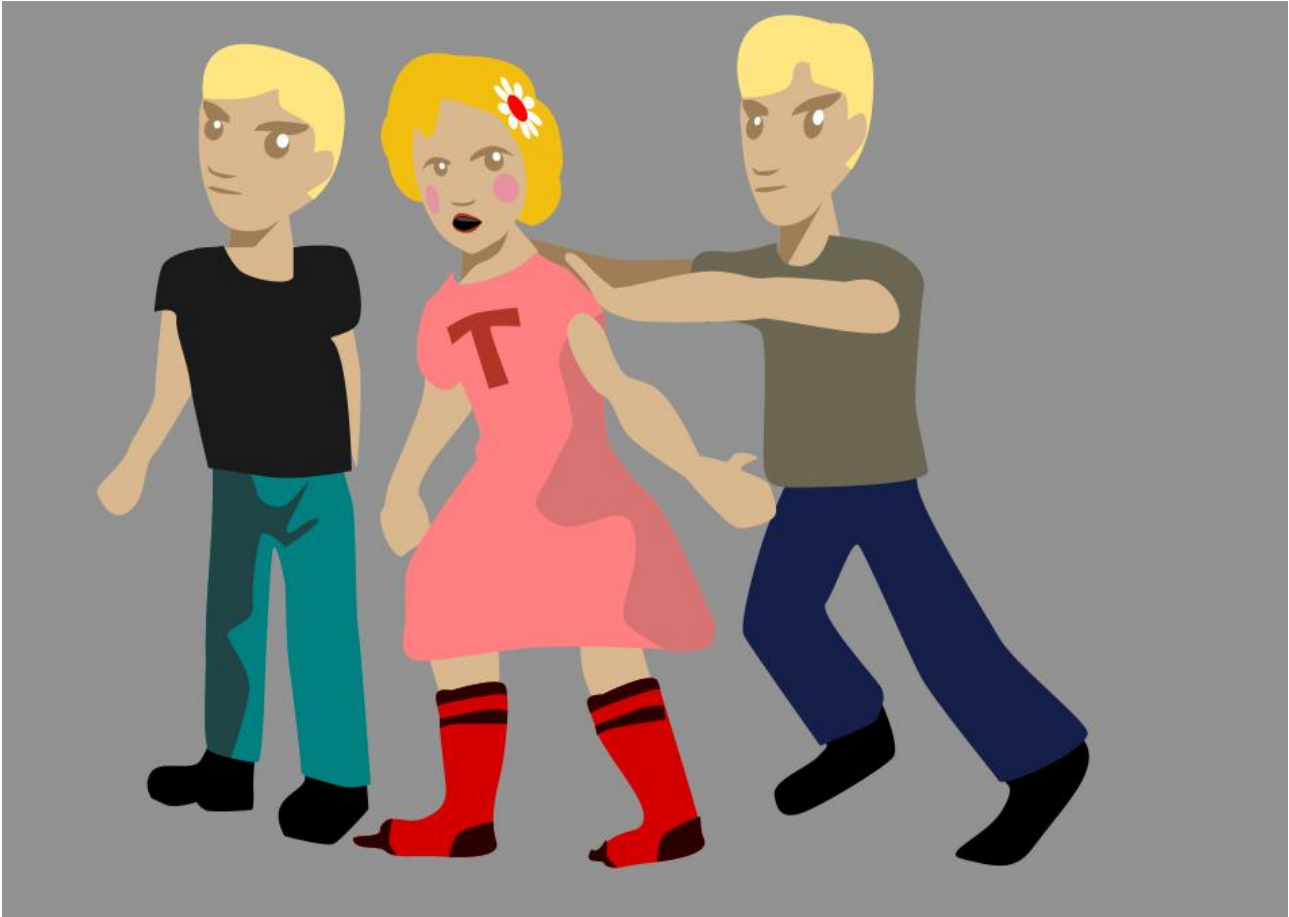
- Mahdollisesti aiheutuvista vammoista: Palovamma, mustelma, ruhje, haava, pään kolahdus, raajan venähdys tai murtuma.
- Ennalta ehkäisyyn: Muistutetaan sekä kerrataan yhdessä tilanteeseen liittyvät ohjeet ja säännöt. Lapsen kanssa voidaan myös käydä läpi, kuinka sisätiloissa tulee liikkua.
- Ensiaputilanteista: Palovamman hoito, kylmä-koho-kompressio, ensiapu päähän kohdistu-neissa iskuissa, nenäverenvuodon tyrehtyttäminen, haavan/ruhjeen hoito, raajan sitominen.

Ohjaavat kysymykset: Mitä Tiinalle voi sattua tässä tilanteessa? Mitä edessä olevalle pojalle voi sattua tilanteessa? Mitä kaatumisesta, liukastumisesta tai törmäyksestä voi aiheutua? Mitä muuttaisit, jotta Tiinalle tai pojalle ei sattuisi mitään? Miten ruokasalissa tulee käyttäytyä?

KUVA 4: Kiusaaminen

Tapaturma-Tiina on kahden pojan välissä, joista toinen tönäisee häntä selkään.

Mahdollinen tapaturma: Kaatuminen, törmäys, toisen tahallisesti aiheuttama tapaturma.

ESIMERKKEJÄ:

- Mahdollisesti aiheutuvista vammoista: Pään kolahdus, mustelma, ruhje, haava, raajan vaurio, sijoiltaan meno tai murtuma.
- Ennalta ehkäisyyn: Keskustellaan kiusaamisesta sekä toisen tahallisesta vahingoittamisesta ja tönimisestä.
- Ensiaputilanteista: Kylmä-koho-kompressio, ensiapu päähän kohdistuneissa iskuissa, nenäverenvuodon tyrehtyttäminen, haavan/ruhjeen hoito, raajan sitominen.

Ohjaavat kysymykset: *Mitä Tiinalle voi sattua tönimisen vuoksi? Miten itse toimisit tilanteessa? Kuinka tämän tilanteen voisi estää? Mitä kiusaaminen on? Onko kiusaaminen/töniminen sallittua?*

KUVA 5: Kiipeilyteline

Tapaturma-Tarmo leikkii koulun kiipeilytelineellä ja roikkuu telineen verkosta pää alaspäin.

Mahdollinen tapaturma: Putoaminen.

ESIMERKKEJÄ:

- Mahdollisesti aiheutuvista vammoista: Pään kolahdus, mustelma, ruhje, haava, raajan vnahhdys, sijoiltaan meno tai murtuma.
- Ennalta ehkäsyy: Keskustellaan leikkien turvallisuudesta, uhkarohkeasta käyttäytymisestä sekä tilanteen mahdollisista seurauksista.
- Ensiaputilanteista: Kylmä-koho-kompressio, ensiapu päähän kohdistuneissa iskuissa, nenäverenvuodon tyrehtyttäminen, haavan/ruhjeen hoito, raajan sitominen.

Ohjaavat kysymykset: *Mitä tilanteesta voi seurata? Mitä Tarmolle voi putoamisesta seurata? Miten kiipeilytelineillä tulee leikkiä?*

KUVA 6: Jalkapallo

Tapaturma- Tarmo on kaatunut välitunnilla pelatessaan jalkapalloa.

Mahdollinen tapaturma: Haava, ruhje, raajan venähdys, sijoiltaan meno tai murtuma.

ESIMERKKEJÄ:

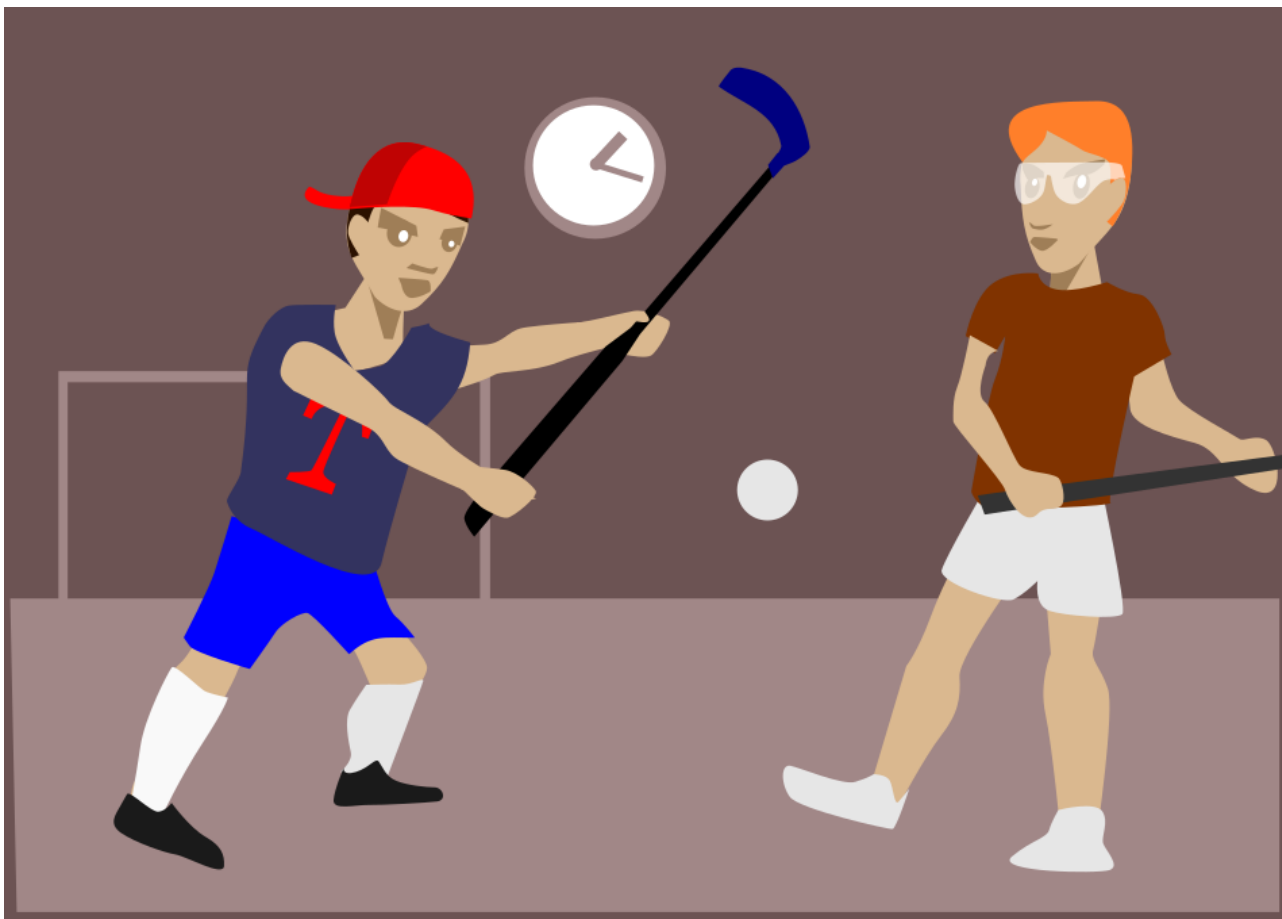
- Mahdollisesti aiheutuvista vammoista: Mustelma, ruhje, haava, raajan venähdys, sijoiltaan meno tai murtuma.
- Ennalta ehkäisyyn: Keskustellaan suojarusteiden tarpeesta ja niiden oikea oppisesta käytöstä.
- Ensiaputilanteista: Kylmä-koho-kompressio, haavan/ruhjeen hoito, raajan sitominen.

Ohjaavat kysymykset: *Missä tilanteessa luulet Tarmon satuttaneen itsensä? Mihin Tarmoa sattuu? Miten auttaisit Tarmoa? Tiedätkö mikä on kolmen K:n sääntö?*

KUVA 7: Salibandy

Tapaturma-Tarmo pelaa salibandyä liikuntatunnilla. Tarmo huitoo mailalla ja hänellä ei ole käytössä suojalaseja kuten toisella pelaajalla.

Mahdollinen tapaturma: Tarmo saa osuman kasvoihin toisen pelaajan mailasta tai pallosta. Tarmon maila osuu toiseen pelaajaan.

ESIMERKKEJÄ:

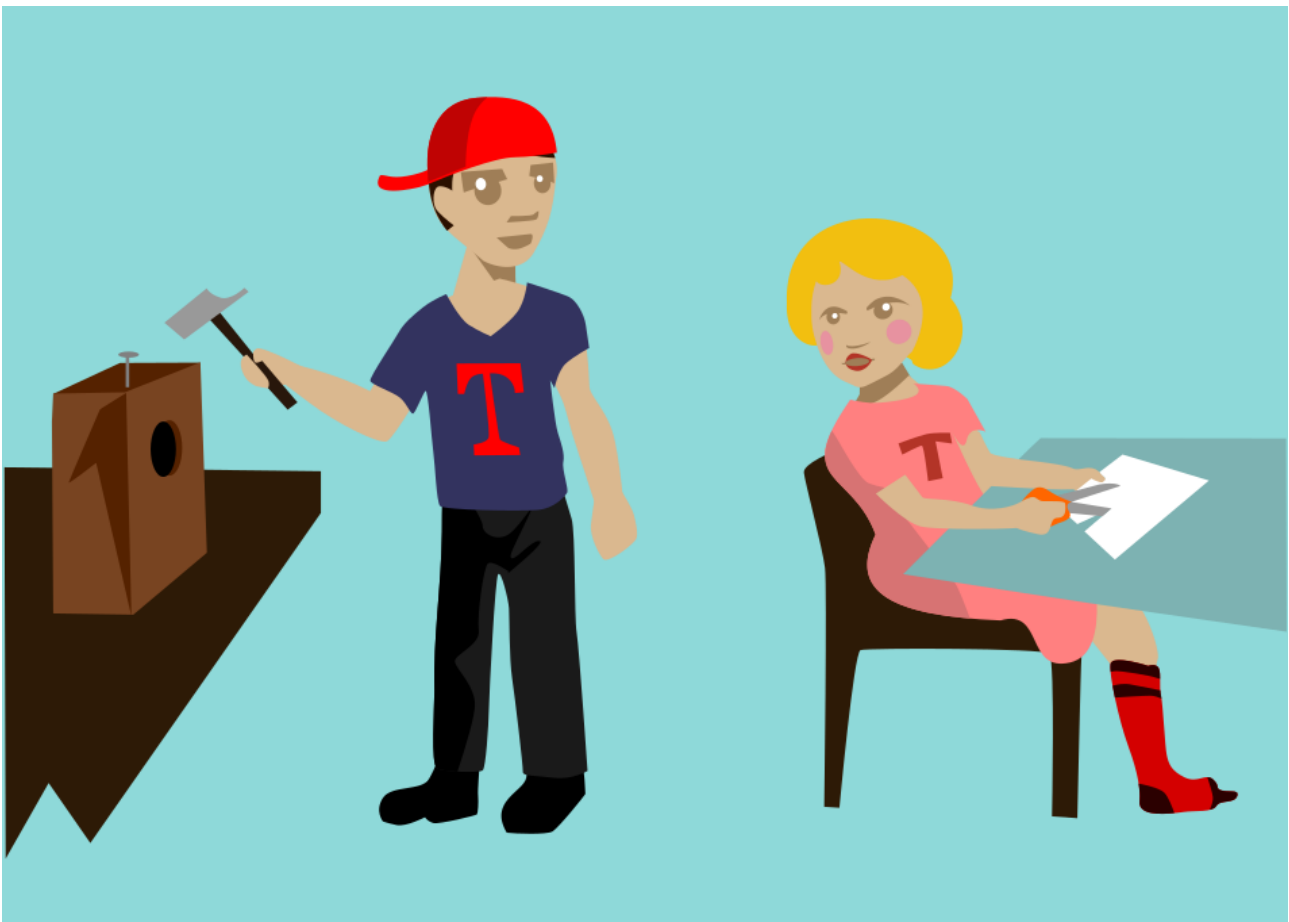
- Mahdollisesti aiheutuvista vammoista: Silmävamma, mustelma, ruhje, haava.
- Ennalta ehkäisyyn: Keskustellaan oikeaoppisesta mailankäytöstä sekä pelisääntöjen noudattamisesta.
- Ensiaputilanteista: ensiapu päähän kohdistuneissa iskuissa, nenäverenvuodon tyrehdyttäminen, haavan/ruhjeen hoito,

Ohjaavat kysymykset: Mitä kuvassa tapahtuu? Onko Tarmolla oikea suojavaarustus? Mitä Tarmolle voi sattua? Toimiiko Tarmo kuvassa oikein? Mitä toiselle pelaajalle voi sattua Tarmon toiminnan vuoksi?

KUVA 8: Käsityötunti

Tarmo ja Tiina ovat käsityötunnilla. Tarmo rakentaa linnunpönttöä ja on juuri lyömässä naulaa vasaralla. Tiina askarteleee ja on leikkaamassa paperia saksilla. Kuvan tilanteessa Tarmo ja Tiina puhuvat keskenään ja molempien keskittyminen on kiinnittynyt pois omasta tekemisestä.

Mahdollinen tapaturma: Tiina leikkaa saksilla sormeen. Tarmo lyö vasaralla käteen.

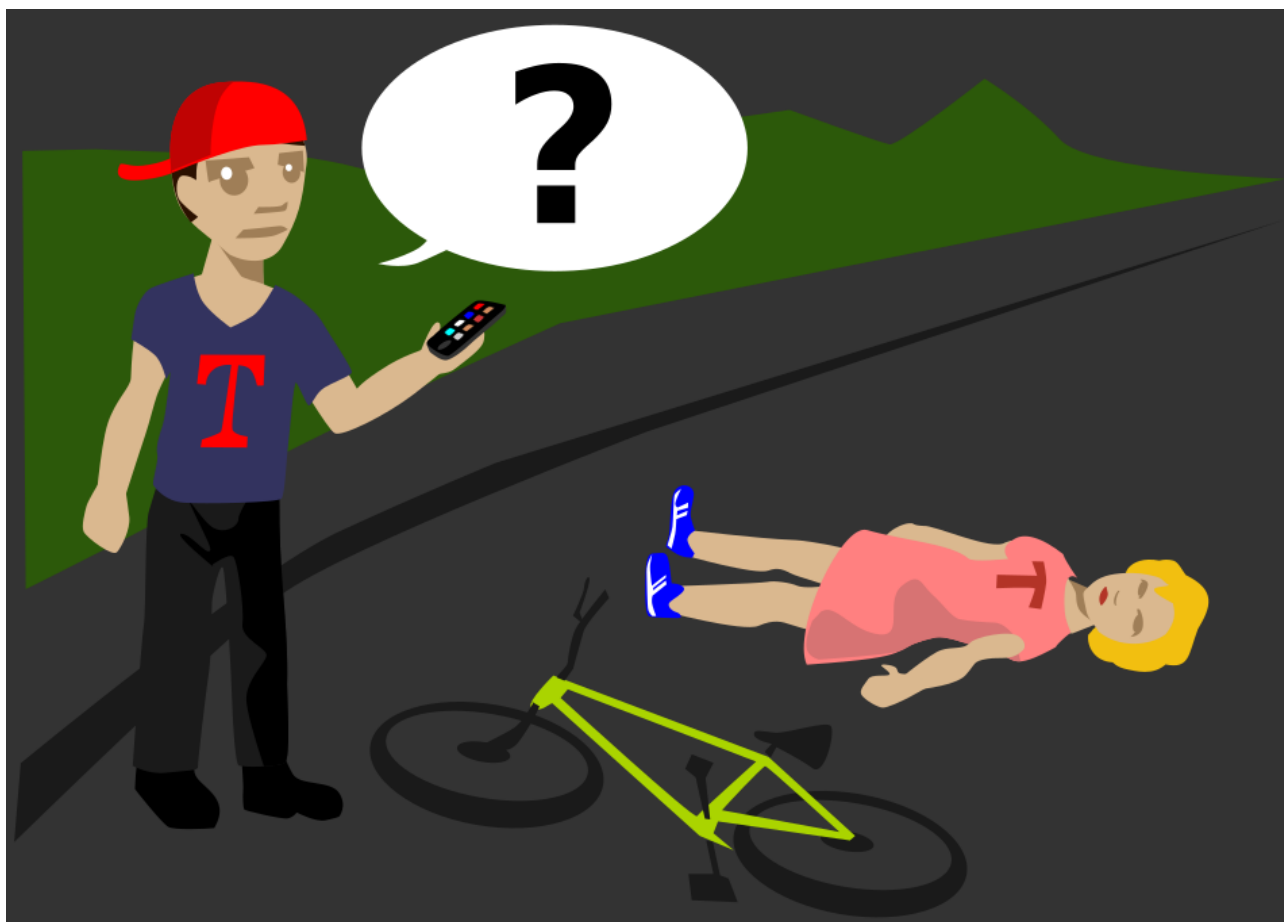
ESIMERKKEJÄ:

- Mahdollisesti aiheutuvista vammoista: Mustelma, ruhje, haava.
- Ennalta ehkäisyyn: Keskustellaan huolimattomuuden vaikutuksesta tapaturmien esiintymiseen.
- Ensiaputilanteista: haavan/ruhjeen hoito

Ohjaavat kysymykset: Mitä kuvassa tapahtuu? Mitä Tiinalle tai Tarmolle voi sattua? Miten itse toimisit, jotta tapaturmaa ei sattuisi? Ovatko Tiina ja Tarmo keskittyneitä omiin puuhiinsa?

KUVA 9: Hätänumero

Kuvan tilanteessa Tiina on kaatunut pahasti pyörällä ja makaa maassa. Tarmolla on puhelin kädessä, mutta hän ei tiedä kenelle tai mihin pitäisi soittaa.

ESIMERKKEJÄ:

- Mahdollisesti aiheutuvista vammoista: Pään kolahdusvamma, hetkellinen tajuttomuus, raajan venähdys, sijoiltaanmeno tai murtuma, haava, ruhje.
- Ennalta ehkäisyyn: Keskustellaan pyöräilykypärän, heijastimen ja tarvittavien pyöränlampujen käytöstä.
- Ensiaputilanteista: Hätänumeroon soittaminen, tajuttoman ensiapu.

Ohjaavat kysymykset: Mitä kuvassa on tapahtunut? Onko Tiinalla oikeat varusteet pyöräilyyn? Puuttuuko Tiinalta jotain? Onko pyörässä oikeat varusteet? Mitä Tarmon pitäisi nyt tehdä? Mihin numeroon Tarmo soittaa? Mitä hätänumeroon soittaessa tulee muistaa?

KUVA 10: Talvileikit

Kuvaan on piilotettu monta tapaturma vaaraa. Kaksi poikaa leikkii isossa lumikasassa "Vuoren valloitusta", jossa tarkoituksena on päästä lumikasan päälle, tönnien muita pelaajia alas kasalta. Yksi oppilaista on juoksemassa kohti jäistä lamikkoa, toisen oppilaan heittäessä häntä samanaikaisesti lumipallolla.

Mahdollinen tapaturma: Kaatuminen, liukastuminen, putoaminen, toisen tahallisesti aiheuttama tapaturma.

ESIMERKKEJÄ:

- Mahdollisesti aiheutuvista vammoista: Haava, ruhje, raajan venähdys, sijoiltaan meno tai murtuma, pään kolahdusvamma.
- Ennalta ehkäisyyn: Keskustellaan pihaleikeistä, niiden turvallisuudesta sekä talven vaikutuksesta pihaympäristöön.
- Ensiaputilanteista: Haavan/ruhjeen hoito, raajan sitominen, nenäverenvuodon tyrehdyttäminen.

Ohjaavat kysymykset: *Mitä lapset tekevät pihalla? Ovatko leikit turvallisia? Mitä kyseisten leikkien vuoksi voisi sattua? Mitä punatakkiselle tytölle voisi tapahtua? Mitä mustapipoisen pojan heittämisestä lumipallosta voisi seurata?*

Tapaturmapäivä 13.11.2015 Palautelomake

Luokka: _____

1. Olivatko Tapaturma-Tiinan ja Tapaturma-Tarmon pitämät rastit tapaturma-tilanteista kiinnostavia?

Kyllä: __ Ei: __

Kommentit:

2. Pidetkö Tapaturma-Tiinaa ja Tarmoa mieluisina hahmoina?

Kyllä: __ Ei: __

3. Olivatko kuvissa käsiteltävät tapaturmat helppoja vai haastavia? Mitä muuttaisit kuvissa?

4. Mikä tapaturmapäivässä oli mieluisinta? Mistä et pitänyt?

5. Opitko päivän aikana jotain uutta?

Kyllä: __ Ei: __

6. Muuta palautetta, risuja/ruusuja
